

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

ศาสนาอิสลามเป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิตที่ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ตั้งแต่ตื่นขึ้นมาจากกระทั่งถึงหลับตานอน ตั้งแต่เรื่องส่วนตัว ไปจนเรื่องสังคม ความศรัทธาและการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อฝึกขัดเกลาจิตใจ ล้วนแต่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในศาสนาอิสลามทั้งสิ้น และในศาสนาอิสลาม ชะกาดเป็นอีกบทบัญญัติหนึ่งที่บัญญัติขึ้นในคัมภีร์อัลกุรอาน ควบคู่กับการละหมาด ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ และผู้ใดปฏิเสธ ก็จะต้องสิ้นสภาพการเป็นมุสลิม

หลักฐานจากคำดำรัสของอัลลอฮฺ ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงดำรงละหมาดและจงจ่ายชะกาด” (อัลบะเกาะเราะฮฺ :43)

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ 3 จังหวัด ประกอบด้วย ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ตั้งอยู่ตอนใต้สุดของประเทศมีพื้นที่รวม 679 ล้านไร่ หรือ 10936 ตารางกิโลเมตร ประชากรประมาณ 1.78 ล้านคน ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมีลักษณะพิเศษ ทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสังคมมุสลิมที่ใช้วัฒนธรรมอิสลามมีวิถีชีวิตเฉพาะที่แตกต่างทั้งการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ (กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (บทความ) , 2548 อ้างถึงใน นโยบายสร้างสันติสุข พื้นที่ 3 จังหวัด , 2548

[http://www.dopa.go.th/iad/...](http://www.dopa.go.th/iad/)) มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาดและจ่ายชะกาดให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด นับวันบทบาทของหน่วยงานจะมีอุปสรรคมากขึ้นเรื่อยๆซึ่งจาก นายอาหามะ หะยีดีอราแม เลขานุการคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี (สัมภาษณ์ , 17 พฤศจิกายน 2547) เขากล่าวว่า การจัดการชะกาดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะ การจัดเก็บชะกาดขององค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับความร่วมมือจากประชากรที่เป็นมุสลิมน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่เป็นมุสลิมทั้งหมดในพื้นที่ มีการเลี้ยงจ่ายชะกาดของมุสลิมในพื้นที่ต่อองค์กรโดยตรง ความไม่เข้าใจในประเภทของทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาดว่ามีอะไรบ้าง ทำให้ทางองค์กรต้องขาดรายได้จากการเก็บชะกาดในแต่ละปีเป็นจำนวนมากทำให้ทางองค์กรไม่สามารถนำชะกาดมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้กับท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกำหนดได้

ในบทบัญญัติของศาสนาอิสลามนั้นทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาตมีหลายประเภท แต่ในทางปฏิบัติแล้วในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะจัดเก็บชะกาตได้จากชะกาตพิตเราะฮ์ เป็นส่วนใหญ่ และจากการให้ข้อมูลของ นายอับดุลฮาเล็ม ฮิลเล เลขานุการคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา (สัมภาษณ์ , 31 มกราคม 2548) เขาบอกว่าการจัดเก็บชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลาเก็บชะกาตได้จากชะกาตพิตเราะฮ์ทั้ง ๆ ยังมีชะกาต อีกหลายประเภท เช่น ชะกาตโรงงานอุตสาหกรรม ชะกาตจากสัตว์ ชะกาตจากผลิตผล ชะกาตธุรกิจ เป็นต้น ทางองค์กรไม่สามารถจัดเก็บได้เพราะขาดความร่วมมือจากมุสลิมในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการให้ (ข้อมูล) ของนายอับดุลเราะห์มาน สนมวงศ์ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านปรีกี (สัมภาษณ์) 3 กุมภาพันธ์ 2548 ว่า “ ผมเป็นประธานคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านปรีกี ประมาณ 15 ปีแล้ว การจัดเก็บชะกาตส่วนใหญ่ได้มาจากชะกาตพิตเราะฮ์ แต่ชะกาตประเภทอื่น ๆ นั้น จัดเก็บได้จากบางคนเท่านั้น ที่จัดเก็บได้ล้วนแต่มาจากความศรัทธาของแต่ละคน เพราะที่องค์กรทำได้ก็คงจะเป็นการโน้มน้าวเท่านั้น ”

จากปัญหาดังกล่าวคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการจัดการงานในองค์กร โดยเฉพาะองค์กรจัดการชะกาตและเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายองค์กรจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลอื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร และการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมนั้น ทางองค์กรจะต้องมีคุณสมบัติที่ทำให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามความต้องการไม่เพียงแต่จะใช้คำสั่งเท่านั้น จะต้องสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชาทำงานได้ดีที่สุดอย่างมีความสุขและสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรได้

ด้วยเหตุนี้การจัดการชะกาตจะมีความสำคัญมากในอิสลาม ทั้งนี้เพราะรายได้จากชะกาตจะมากหรือน้อยจะสะดวกหรือยุ่งยาก องค์กรจัดการชะกาตก็เป็นตัวแปรที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ และถ้าไม่มีการจัดการชะกาตที่มีประสิทธิภาพโดยเร่งด่วนแล้วความศรัทธาของมุสลิมในพื้นที่ต่อองค์กรก็จะหายไปรวมทั้งผู้ค้อยโอกาสในสังคมก็ไม่สามารถพัฒนาหรือไม่สามารถให้ความช่วยเหลือตามเป้าหมายการพัฒนาชุมชนได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การจัดการชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรคในการจัดการชะกาตอย่างไร เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ปรับปรุง และพัฒนาระบบการจัดการชะกาต เมื่อการจัดการชะกาตในหน่วยงานมีการพัฒนาและมีประสิทธิภาพแล้วสามารถลดปัญหาความยากจนในชุมชนมุสลิมได้ และมีสวัสดิการที่ดีก็จะทำให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยพัฒนาตามไปด้วย

1.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย จึงขอกล่าว ถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การจัดการ

1.1 ความหมายการจัดการ

1.2 องค์ประกอบของการจัดการ

1.3 หน้าที่การจัดการ

1.4 บทบาทของผู้จัดการ

1.5 ทักษะการจัดการ

1.6 หลักการจัดการ

2 พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

3 ชะกาด

3.1 การจัดเก็บชะกาด

3.2 การจ่ายชะกาด

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชะกาด

1. การจัดการ

1.1 ความหมายการจัดการ (Management)

นักวิชาการได้ให้ความหมายหลายทัศนะดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 298) ให้ความหมายของการจัดการว่า หมายถึง การสั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน

روبินส์และคูลเตอร์ (Robbins and Coulter อ้างถึงใน รัตนา สายคณิต, 2546: 15) ได้ให้ความหมายของการจัดการ (management) ว่า การจัดการหมายถึง กระบวนการประสานกิจกรรม หรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้การดำเนินงานของคนอื่น

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์ (อ้างถึงใน ยุทธ กัยวรรณ, 2543: 18) ได้เสนอว่าการจัดการคือการดำเนินงานร่วมกันของคณะบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มผู้จัดการขององค์กร ในส่วนที่เกี่ยวกับการ

วางแผน การจัดตั้งองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมกิจกรรมให้ดำเนินไปตามนโยบายจนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การที่วางไว้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพที่สุด

ซีรูธม บุนยโสภณ และวีรพงษ์ เถลิงจิระวัฒน์ (อ้างถึงใน ยุทธ กัยวรรณ, 2543 :18) ได้เสนอว่า การจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (อ้างถึงใน ตูลา มหาพสุชานนท์, 2545: 36) ให้ความหมายการจัดการ คือกระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร คือ (1) การวางแผน (Planning) (2) การจัดองค์การ (Organizing) (3) การชี้นำ (Leading) (4) การควบคุม (Controlling)

ดับลินและไอร์แลนด์ (Dublin และ Ireland อ้างถึงใน ตูลา มหาพสุชานนท์, 2545: 39) ให้ความหมายของการจัดการ (Management) ว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการใช้ทรัพยากรองค์การให้บรรลุเป้าหมายผ่านหน้าที่ในด้านการวางแผน การจัดองค์การ การชี้นำ และการควบคุม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ประสานกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยการใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การ และนอกองค์การให้เกิดความก้าวหน้า มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการจัดระบบการทำงานและจัดระบบคนโดยการนำขั้นตอนการจัดการมาปฏิบัติ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การชี้นำ และการควบคุม ในทิศทางที่เป็นเป้าหมายร่วมกันอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.2 องค์ประกอบของการจัดการ

ณรงค์ นนทวรรณนะ (2536:8 อ้างถึงใน ยุทธ กัยวรรณ , 2543:19) ว่าการจัดการนั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1.2.1 มีเป้าหมาย (Goal) หรือวัตถุประสงค์ที่แน่นอนในการจัดการองค์การ ผู้จัดการจะ ต้องมีการกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์ของการทำงานไว้ชัดเจน

1.2.2 มีปัจจัยในการจัดการ (Factor of Management) โดยทั่วไปแล้วปัจจัยในการจัดการที่เป็นพื้นฐานมี 5 ประการ คือ

1.2.2.1 คน (Men)

1.2.2.2 เงิน (Money)

1.2.2.3 วัสดุ (Material)

1.2.2.4 เทคนิควิธี (Method)

1.2.2.5 เครื่องจักร (Machine)

1.2.3 ลักษณะของการจัดการ (Management style) การจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผู้จัดการจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กรจนมีคำกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีผู้นำที่ดี ที่นั่นก็จะมีความสำเร็จ”

1.3 หน้าที่การจัดการ

เคอร์ซเนอร์ (Kerzner อ้างถึงในรัตนาศายคณิต, 2546: 21-22) ระบุว่า หน้าที่การจัดการแบ่งออกเป็น 5 หน้าที่ ได้แก่

1.3.1 การวางแผน (planning)

1.3.2 การจัดองค์การ (organizing)

1.3.3 การจัดคนเข้าทำงาน (staffing)

1.3.4 การควบคุม (controlling)

1.3.5 การสั่งการ (directing)

จากการแบ่งหน้าที่ของการจัดการตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถอธิบายรายละเอียดหน้าที่การจัดการดังนี้

1.3.1 การวางแผน (Planning)

การดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตามจะต้องมีการกำหนดแผนงานไว้ล่วงหน้าเสมอ เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานที่ดีกว่า ผู้มีหน้าที่ในการจัดการที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การจัดการมีพื้นฐานความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อม การเมือง สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการพยากรณ์ต่าง ๆ ในอนาคตได้ดี เช่น พยากรณ์ความต้องการของผู้บริโภคต่าง ๆ ที่จะนำผลมาเป็นข้อมูลในการวางแผน นอกจากนี้ อานวย คงมีสุข (2536: 6) ยังได้เสนอแนะว่าการวางแผนนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการวางแผนดังนี้

1.3.1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์.....ชัดเจน / กะทัดรัด / เข้าใจง่าย

1.3.1.2 พิจารณา.....ต้องทำอะไร

1.3.1.3 คำนึงถึง.....ทรัพยากรต่าง ๆ / อุปสรรค / ปัญหา / ระยะเวลา

1.3.1.4 ต้องให้แผน.....ได้รับความเห็นชอบ

1.3.1.5 ต้อง ตรวจสอบ / ติดตาม / วิเคราะห์ผล

1.3.1.6 แผนที่วางไว้สามารถปรับเปลี่ยนได้

สอดคล้องกับ สมยศ นาวิกการ (2536: 24)ว่า แผนงานต่าง ๆ จะให้เป้าหมาย กับองค์การและระเบียบการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อความสำเร็จของเป้าหมาย ยิ่งกว่านั้นแผนงานจะ ทำให้องค์การต้องรวบรวมทรัพยากรที่องค์การต้องการสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ความก้าวหน้าของ องค์การสามารถตรวจสอบและวัดได้ การวางแผนจะเกิดขึ้นถ้าหากว่าอัตราของความก้าวหน้าไม่ เป็นที่น่าพอใจ

ดังนั้นความหมายของการวางแผน หมายถึง การกำหนดวิถีทางที่จะปฏิบัติไว้ เป็นการล่วงหน้า ซึ่งจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามความต้องการ และการดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีการวางแผนงานไว้ล่วงหน้าก่อนเสมอ เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานที่ดีกว่า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ในการวางแผนการจัดการที่ดีนั้นจะต้องมีผู้จัดการที่มี ประสบการณ์ในการจัดการ ต้องมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมทั้งทางการเมือง และ ทางสังคม จะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการพยากรณ์เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทาง การเมือง ที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า และมีผลกระทบต่อการทำงานขององค์การ การวางแผนนั้น อาจทำได้ในรูปลักษณะต่างกันคือ ในรูปของวัตถุประสงค์ กำหนดมาตรฐาน กำหนดนโยบาย จัดทำงบประมาณ แผนการ วิธีปฏิบัติ วิธีการ หัวใจของการวางแผนอยู่ที่การตัดสินใจที่จะเลือก แนวทางในการดำเนินการที่ดีที่สุดมาใช้ ถ้าการจัดการตัดสินใจขององค์การถูกต้อง สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ จะทำให้วัตถุประสงค์ที่เรากำหนดเอาไว้ประสบผลสำเร็จได้อย่างดี แต่ถ้าการ ตัดสินใจขององค์การผิดพลาดวัตถุประสงค์ที่องค์การตั้งเอาไว้อาจจะล้มเหลวก็ได้

1.3.2 การจัดองค์การ (Organizing)

เสนาะ ดิยาว (2544: 13) ให้ความหมายการจัดองค์การ ว่าเป็นการจัดสรร ทรัพยากรและการเตรียมกิจกรรมที่จะมอบหมายให้คนหรือกลุ่มคนดำเนินการให้เป็นไปตามแผนที่ กำหนดไว้ จากคำจำกัดความดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า การจัดการหมายถึง ภาระหน้าที่ในการกำหนด จัดเตรียม และ จัดความสัมพันธ์กิจกรรม เพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของ องค์การที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ หน้าที่ในการจัดองค์การนี้จะเริ่มต้นด้วยการพิจารณา กำหนดให้ทราบถึงกิจกรรมที่จำเป็นต้องทำเพื่อให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ จากนั้นผู้จัดการก็จะต้อง ดำเนินการจัดเตรียมงานที่จะต้องทำสิ่งเหล่านี้ให้เป็นกลุ่มงานต่าง ๆ เพื่อมอบหมายให้แก่ผู้จัดการแต่ละคน พร้อมทั้งทำการมอบหมายอำนาจหน้าที่เพื่อใช้สำหรับการทำงานที่ได้มอบหมายให้รับผิดชอบไปทำและขณะเดียวกัน ก็ต้องดำเนินการให้มีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างกลุ่ม กิจกรรมที่แบ่งแยกกันทำดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้มีระเบียบและมีการประสานงานระหว่างฝ่าย ต่าง ๆ ในองค์การที่ทำงานเพื่อเป้าหมายหรือแผนงานอันเดียวกัน กลไกและหลักการที่สำคัญของ

การจัดองค์การที่ผู้จัดการทุกคนต้องคำนึงถึงเสมอก็คือวัตถุประสงค์ขององค์การด้วยเป้าหมายที่สูงขึ้นและเป็นงานใหญ่ที่ยากขึ้นที่ต้องอาศัยคนและความชำนาญงานด้านต่าง ๆ มากขึ้นนั่นสิ่งที่จะต้องทำก็คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัดของแต่ละคนและแบ่งตามแนวคิดตามขนาดของความสามารถ เพื่อให้เกิดผลดีในทางประหยัด และประสิทธิภาพ ผู้จัดการขององค์การจึงจำต้องคำนึงถึงหลักของการให้มีการประสาน งานอยู่เสมอตลอดไป สิ่งที่ยึดขึ้นตามกระบวนการจัดองค์การจึงย่อมมีความมุ่งหมายเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการพิจารณาอยู่ด้วยตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันในการศึกษาเพื่อจัดรูปงานนี้ควรจะพิจารณารวมไปกับวิธีการปฏิบัติงานด้วย เพื่อให้การจัดรูปงานและวิธีการปฏิบัติงานมีความสอดคล้องกัน นอกจากนั้นในการพิจารณาที่จะจัดรูปงานอาจจะพิจารณารวมไปถึงเรื่องการบังคับบัญชา การสั่งการ การควบคุม การประเมินผล หรืออาจพิจารณาในแง่ของหน่วยงาน เช่น หน่วยงานหลัก หน่วยงานที่ปรึกษา และหน่วยงานช่วย เพราะด้วยหลักของการทำงานแล้วไม่มีใครที่สามารถทำงานทุกอย่างให้สำเร็จด้วยตัวเองเพียงลำพัง การทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายแล้วจะต้องอาศัยคนมากกว่าหนึ่งคน และทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน

1.33 การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing)

ณรงค์ นันทวรรณะ (2547: 21) ได้กล่าวถึงการจัดคนเข้าทำงานว่า หน้าที่ในการจัดคนเข้าทำงานนั้นได้แก่ การคัดเลือกและบรรจุคนเข้าทำงานและธำรงรักษาให้มีคนงานที่มีประสิทธิภาพในตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์การนั้น ผู้จัดการได้จัดแบ่งงานออกเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ๆ หลายกลุ่มพร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบและหน้าที่ของหน่วยงานแต่ละหน่วย แต่ละตำแหน่งเอาไว้ ดังนั้นในเรื่องของการจัดคนเข้าทำงานก็คือการจัดการงานบุคคลซึ่งจะรวมกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการเกี่ยวกับบุคคล นับตั้งแต่การสรรหาบุคคล การคัดเลือก การบรรจุและแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การฝึกอบรม การกำหนดค่าตอบแทน การให้พ้นจากงานหรือการเลิกจ้าง การให้ค่าตอบแทนในรูปแบบบำเหน็จบำนาญ ในการจัดคนเข้าทำงานนั้น เราจะต้องระลึกอยู่เสมอว่าถ้าการวางตัวบุคคลผิดพลาดไม่เหมาะสมอาจจะทำให้องค์การของเราล้มเหลวก็ได้ แต่ถ้าหากเราจัดวางตัวบุคคลได้เหมาะสมจะทำให้องค์การของเราเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว ประสิทธิภาพของการจัดคนเข้าทำงานก็คือ จัดคนให้เหมาะสมกับงาน (Put the Right Man On the Right Job)

1.34 การสั่งการ (Directing)

สมยศ นาวิการ (2536: 25) กล่าวว่า การสั่งการเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเป็นผู้นำและการจูงใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในการ ปฏิบัติ งานของพวกเขาแต่ละวัน หน้าที่การสั่งการ

จะถูกปฏิบัติโดยผ่านทาง การติดต่อสื่อสาร การสั่งการส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในสภาพแวดล้อมของ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานของการเผชิญหน้า หน้าที่การสั่งการจะเกี่ยวกับการ ใช้อิทธิพลและให้ความช่วยเหลือกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

เปรี๊ยะ กิจรต์นักร (2537: 112) ให้ความหมายการสั่งการว่า การสั่งการเป็น กิจกรรมด้านบริหาร ที่ผู้บริหารมีหน้าที่จะต้องกำหนดวิธีการและแนวทางให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติตามด้วยความร่วมมือ ร่วมใจทำงาน เพื่อให้งานบรรลุจุดหมายขององค์การตามที่ตั้งไว้ กิจกรรมของการสั่งการ ต้องคำนึงถึงการจูงใจ **Motivation** การติดต่อสื่อสาร **Communication** การ อำนวยความสะดวก **Facility** ตลอดจนการพยายามให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยดี และด้วยความเต็มใจตามที่ผู้บริหารสั่งการทุกครั้งไป

ดังนั้น การสั่งการ หมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำในการจูงใจผู้ใต้ บังคับ บัญชาให้ปฏิบัติตามด้วยความร่วมมือ ร่วมใจทำงาน เพื่อให้งานบรรลุตามจุดหมายของ องค์การที่ตั้งไว้และการสั่งการจะต้องคำนึงถึงการจูงใจ การติดต่อสื่อสาร การอำนวยความสะดวก ตลอดจนพยายามให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความเต็มใจและมีคุณภาพ

1.35 การควบคุม (Controlling)

เสนาะ ดิเยาว์ (2544: 13) ได้ให้ความหมายการควบคุมว่าเป็นกระบวนการ ในการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับเป้าหมาย หรือมาตรฐาน และแก้ไขให้ได้ ตามเป้าหมายการควบคุมนี้จะทำให้ผู้จัดการรับผิดชอบในการติดตามความก้าวหน้าในงาน กำกับ ดูแลการทำงานของผู้ที่ปฏิบัติงานตลอดจนติดต่อสื่อสารกับผู้ปฏิบัติถึงผลการปฏิบัติงานนั้น เราอาจ ขยายความหมายได้ว่าการควบคุมคือ การบังคับหรือกำกับให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปตามแผนใน การจัดการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จผลตามวัตถุประสงค์ได้นั้น เพื่อที่จะให้แน่ใจได้ว่าการลงทุนเพื่อ ประกอบกิจการจะไม่สูญเปล่าและเพื่อให้มีการระมัดระวังป้องกันมิให้เกิดการสูญเสีย ผู้จัดการ จำต้องมีมาตรการในการควบคุมงานของตนอยู่เสมอ ผู้จัดการต้องติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้ บังคับบัญชาว่าคืบหน้าไปแค่ไหนเมื่อเทียบกับเป้าหมายที่วางเอาไว้หากคลาดเคลื่อนไม่เป็นไปตาม แผนก็จะได้หาทางแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้จัดการจึงควร ได้รับรายงานผลการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนเพราะถ้ามีอะไรที่เปลี่ยนแปลงไปจะได้เข้าไปช่วยแก้ไข ได้ทันต่อเหตุการณ์

1.4 บทบาทของผู้จัดการ

เฮนรี มินต์ซ์เบิร์ก (อ้างถึงในตุลา มหาพสุธานนท์, 2545: 46) กล่าวว่าผู้จัดการจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท 10 บทบาทด้วยกันซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1.41 บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (**Figurehead role**) เช่น ประธานในงานพิธีการต่างๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (**leader**) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้ายคือ บทบาทประสานงานในกลุ่ม (**liaison role**) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรมนุษย์ ถือเป็นการติดต่อประสานงานภายในองค์กร แต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานขายบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการติดต่อประสานงานกับนอกองค์กร เป็นต้น

1.42 บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Infomational role) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากในและนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์กรคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซ์เบิร์ก เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (**Monitor role**) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (**Disseminator role**) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (**Spokesperson role**) ขององค์กรด้วย

1.43 บทบาทการตัดสินใจ (Decisional role) มินต์ซ์เบิร์ก ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ 4 ประการคือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (**Entrepreneus**) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่าง ๆ (**Disturbance handlers**) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอันอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (**Unforeseen problems**) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (**Resource allocates**) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากรคน สิ่งของ และเงิน ไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กร และสุดท้ายคือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (**Negotiators**) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่

1.5 ทักษะการจัดการ

เนื่องจากการบริหารเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคคลอื่น ๆ ทำกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ขององค์กรได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้นการที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารได้นั้น ผู้บริหารจะต้องมีทักษะในการบริหารบางประการที่จะสามารถสั่งการ ชักจูง หรือ โน้มน้าวให้บุคคลอื่นทำตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

รตนา สายคณิต (2546: 22- 23) ได้แบ่งทักษะในการบริหารออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ทักษะทางด้านความคิด (**conceptual skills**) หมายถึง ความสามารถในการคิด และแสวงหาโอกาสหรือช่องทางใหม่ ๆ ที่จะประโยชน์หรือผลดีต่อองค์กร มีวิสัยทัศน์ (**vision**) ที่กว้างไกล สามารถมองภาพหรือคาดคะเนสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีความคิดฟันกำหนดทิศทางขององค์กรในอนาคต มีความคิดปรับเปลี่ยนนโยบายและวิธีการต่าง ๆ ที่เคยมีมาหรือยึดปฏิบัติมาเพื่อลดปัญหาหรือจุดอ่อนต่าง ๆ ขององค์กร และเพื่อให้องค์กรสามารถเดินไปสู่ทิศทางที่คาดหวัง ทักษะทางด้านความคิดนี้มีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้จัดการระดับสูงขององค์กรจะต้องมีอยู่ มิฉะนั้นจะเป็นความลำบากอย่างยิ่งที่องค์กรจะสามารถฟันฝ่าสถานการณ์ที่ยุ่ยากสลับซับซ้อนไปได้ ส่วนผู้จัดการระดับล่างลงมาก็ควรจะมีทักษะดังกล่าวบ้างเช่นกัน แม้ว่าอาจจะอยู่ในระดับน้อยกว่าผู้จัดการระดับสูง

2. ทักษะทางด้านความเป็นมนุษย์ (**humans skills**) หมายถึง ความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าผู้อื่นนั้นจะเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มบุคคล ทั้งนี้เพราะการจัดการจะต้องเกี่ยวข้องกับคนซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความคิด ทักษะความรู้สึกร เป้าหมายของชีวิต เป็นต้น ผู้จัดการจึงต้องหาทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้คนเหล่านั้น ปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ผู้จัดการจะต้องรู้ว่าจะต้องทำอะไรในการบังคับบัญชาการสั่งการ การสื่อสาร การกระตุ้นหรือจูงใจคน การระดมความร่วมมือร่วมใจ และการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อผู้จัดการและต่อองค์กร เป็นต้น ความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นนี้มีความสำคัญต่อผู้จัดการทุกระดับ ดังนั้น ผู้จัดการทุกระดับจึงจำเป็นต้องมีทักษะด้านความเป็นมนุษย์

3. ทักษะทางด้านเทคนิค (**technical skills**) หมายถึง ความรู้ทางด้านวิชาการ และทางด้านวิชาชีพในสาขาที่เกี่ยวข้อง อาทิ มีความรู้เป็นอย่างดีทางการเงิน การบัญชี กฎหมาย วิศวกรรม คอมพิวเตอร์ สถาปัตยกรรม และการผลิตในโรงงาน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการแผนกการบัญชีจะต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี งานการเงินต่าง

ๆ การตรวจสอบงานบัญชีและกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับการบัญชีของธุรกิจที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้อง เป็น ต้น ทำให้สามารถควบคุม สั่งการ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติการในแผนกได้ ทักษะทางด้าน เทคนิคนี้ค่อนข้างจะมีความสำคัญอย่างมากสำหรับการจัดการระดับต่ำกว่าระดับสูง เพราะ ผู้จัดการระดับล่างจะต้องอยู่ใกล้ชิดกับผู้ปฏิบัติการ รู้วิธีการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง ตลอดจนปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้นผู้จัดการระดับกลางและผู้จัดการระดับต้นจึงควรมีทักษะทางด้านเทคนิค สูงกว่าผู้จัดการระดับ สูง กล่าวคือ ผู้จัดการระดับสูงมีความรู้ทางด้านเทคนิคอย่างกว้าง ๆ แต่ ผู้จัดการระดับกลางหรือระดับต้นจะต้องมีความรู้ทางด้านเทคนิคในสาขาที่ตนเกี่ยวข้องอย่าง เชี่ยวชาญหรือรู้อย่างลึก (in-depth)

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา (2540, อ้างถึงในกองวิจัยทางการศึกษา กรม วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ , 2543 17-18) ได้เสนอว่าผู้ที่มีทักษะการจัดการควรมีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความสามารถในการประเมินสถานการณ์ คือ มีความคิดริเริ่มมีความ กระตือรือร้นในการแสวงหาข้อเท็จจริง คาดคะเนเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้แม่นยำ มอง การณ์ไกล มีความ สามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อตัดสินใจว่าสภาพแวดล้อมนี้ควรทำ อะไรจึงจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากที่สุด

2 ความสามารถในการวางแผนการทำงาน คือ มีความรู้ความสามารถในงานที่ ต้องการทำเป็นอย่างดี กำหนดเป้าหมายของการทำงานได้ชัดเจน กำหนดกิจกรรมหรืองานที่ ต้องการปฏิบัติได้ครบถ้วนกำหนดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับผู้ทำและเป้าหมายกำหนดวิธีการ ควบคุมผลการปฏิบัติงานได้เหมาะสม กำหนดวิธีการคัดเลือกคนเข้าทำงานได้เหมาะสม กำหนด วิธีการกระตุ้นช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานช่วยกันทำงานจนสำเร็จ มีความสามารถในการตัดสินใจเลือก วิธีการที่เหมาะสมที่สุด รู้จักใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ สามารถประมาณการการ ใช้งบประมาณ เวลา แรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสม

3 ความสามารถในการจัดระบบการทำงาน คือ รู้ขั้นตอนและวิธีการทำงาน ทั้งหมดในทุกด้านและสามารถทำได้ด้วย มีค่านิยมใช้แผนในการทำงาน บรรยายลักษณะงานของ แต่ละตำแหน่งได้ถูกต้อง กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของงานแต่ละตำแหน่งได้ถูกต้อง กำหนดตำแหน่งหน้าที่และจำนวนเพื่อนร่วมงานได้เหมาะสมกับเป้าหมายของงานแบ่งงานเป็น ส่วนย่อยๆ เหล่านั้นได้แก่ ผู้ที่มีความสามารถในการทำงานย่อยๆ นั้นเป็นผู้ทำ

4 ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน คือ มีความสามารถในการ ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นกว้าง ซื่อสัตย์และยุติธรรม เสียสละ เอื้อเฟื้อโอบ อ้อมอารี พยายามให้เพื่อนร่วมงานมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงาน มีมนุษยสัมพันธ์

กระตุ้นช่วยเหลือตนเองและเพื่อนร่วมงานทำงานจนสำเร็จ มีความรับผิดชอบมีความสามารถในการถ่ายทอดวิธีการทำงานที่ถูกต้องให้เพื่อนร่วมงานได้มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัยในการทำงาน

5 ความสามารถในการตรวจสอบผลการทำงาน คือ กำหนดเวลาที่เหมาะสมสำหรับการทำงานแต่ละอย่างให้สำเร็จ กำหนดมาตรฐานของผลการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานและผลงานกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง หมั่นตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติงานทุกกิจกรรม

6 ความสามารถในการปรับปรุงการทำงาน คือ รู้จักใช้ข้อผิดพลาดเป็นบทเรียนระบุปัญหาในการทำงานได้ถูกต้อง รู้จักใช้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับผลการดำเนินงานเพื่อใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขระบุข้อดี ข้อบกพร่องของผลงานหรือผลการปฏิบัติงานได้ถูกต้อง กำหนดวิธีการแก้ไข ตัดแปลงผลงานให้มีคุณภาพดีขึ้นมีความสามารถในการประเมินความสำเร็จของงานที่ทำ

ดังนั้นทักษะการจัดการ หมายถึง กระบวนการในการทำงานให้สำเร็จซึ่งประกอบด้วย ความสามารถในการประเมินสถานการณ์ ความสามารถในการวางแผนการทำงาน ความสามารถในการจัดระบบการทำงาน ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ความสามารถในการตรวจสอบผลการทำงานและความสามารถในการปรับปรุงการทำงาน

1.6 หลักการจัดการ

ตุลา มหาพสุธานนท์ (2545: 60-61) กล่าวว่าฟาโยล์ คิดค้นหลักการ 14ข้อซึ่งเขาเรียกว่า “ หลักการจัดการ ” (A principle of management) ขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้จัดการสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเขาแนะนำว่าควรใช้หลักการนี้อย่างยืดหยุ่นความท้าทายอยู่ที่ว่าผู้จัดการจะใช้หลักการเหล่านี้เมื่อใดและอย่างไร รายละเอียดของหลักการทั้ง 14ข้อมีดังนี้

1.6.1 การแบ่งงานกันทำ (Division of work) โดยการเพิ่มการแบ่งงานกันทำตามความสามารถหรือความถนัดในงานแต่ละงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

1.6.2 อำนาจหน้าที่ (Authority) ผู้บริหารหรือผู้จัดการมีสิทธิ์ที่จะสั่งการ และมีอำนาจที่จะบังคับให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

1.6.3 เอกภาพการสั่งการ (Unity of command) ผู้ใต้บังคับบัญชาควรรับคำสั่งจากผู้ บังคับบัญชาเพียงคนเดียวที่เรียกกันว่าหลักการ (One man one boss)

1.6.4 วินัย (Discipline) ผู้ใต้บังคับบัญชาควรให้ความเคารพและเชื่อฟังในข้อกำหนดและนโยบายขององค์กร

1.6.5 เอกภาพในทิศทาง (Unity of direction) งานแต่ละงานในแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละฝ่ายควรปฏิบัติงานภายใต้แผนและการอำนวยความสะดวกเดียวกัน

1.6.6 ผลประโยชน์ส่วนตัวขึ้นกับผลประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of individual interests to the general interest) นั่นคือผลประโยชน์ทางสังคมควรมาก่อนในลำดับแรก ผลประโยชน์ขององค์การในลำดับที่สอง และผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มมาเป็นอันดับสุดท้าย

1.6.7 ผลตอบแทน (Remuneration) คนงานควรได้รับค่าจ้างอย่างยุติธรรม ผลตอบแทนนั้นต้องเป็นที่ยอมรับได้ทั้งคนงานและองค์การ

1.6.8 รวมอำนาจ (Centralization) เพิ่มบทบาทของผู้ได้บังคับบัญชาในกระบวนการตัดสินใจคือ การกระจายอำนาจ (Decentralization) ในขณะที่หากลดบทบาทด้านนี้ลงจะเป็นการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (Centralization) ผู้บริหารหรือผู้จัดการที่มีความสามารถ ต้องตัดสินใจอย่างถูกต้องว่าสถานการณ์ใดควรรวมอำนาจและสถานการณ์ใดควรกระจายอำนาจ

1.6.9 สายการบังคับบัญชา (Scalar chain) ควรกำหนดสายการบังคับบัญชา แต่ละหน่วย งานในองค์การให้ชัดเจน ไม่เหลื่อมล้ำ ทับซ้อน หรือคลุมเครือ ซึ่งสายการบังคับบัญชานี้จะสัมพันธ์กับการสื่อสารในองค์การด้วย

1.6.10 ระเบียบ (Order) ทุกสิ่งทุกอย่างควรมีระเบียบแบบแผน การบรรจุ ลูกจ้างเข้าทำงานควรคำนึงถึงคุณสมบัติ และองค์การควรต้องจัดให้บุคคลทำงานที่เหมาะสมกับตนเอง

1.6.11 ยุติธรรม (Equity) ผู้บริหารหรือผู้จัดการควรบังคับบัญชาด้วยความเมตตากรุณาและยุติธรรมต่อผู้ได้บังคับบัญชา

1.6.12 ความมั่นคง (Stability of tenure of personnel) อัตราการออกจากงาน สูงส่อให้เห็นถึงความไร้ประสิทธิภาพของผู้บริหารหรือผู้จัดการและองค์การ ผู้บริหารหรือผู้จัดการ ควรสร้างความรู้สึกรับรู้เรื่องความมั่นคงในหน้าที่การงานให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อลดอัตราการออกจากงานให้น้อยลง

1.6.13 การริเริ่ม (Initiative) ผู้ได้บังคับบัญชาควรได้รับโอกาสการออกแบบ และดำเนินการตามแผนด้วยตนเอง

1.6.14 ความสามัคคี (Esprit de corps) เพื่อให้การทำงานเป็นทีมประสบความสำเร็จ การส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นสิ่งที่จะต้องทำ เพื่อให้เกิดเอกภาพทั้งองค์การ

ดังนั้นที่กล่าวมาขั้นต้นนั้นหลักการจัดการของ ฟาโพล์แบ่งออกเป็น 14 หลักการ คือ การแบ่งงานกันทำ อำนาจหน้าที่ เอกภาพการสั่งการ วินัย เอกภาพในทิศทาง ผลประโยชน์ส่วนตัวขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ส่วนรวม ผลตอบแทน รวมอำนาจ สายการบังคับบัญชา ระเบียบ ยุติธรรม ความมั่นคง การริเริ่มและความสามัคคี

2 พระราชบัญญัติ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 มีทั้งหมด 46 หมวด หมวด 4 กล่าวถึงการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและหมวด 5 กล่าวถึงการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมวด 4 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

มาตรา 23 จังหวัดใดมีราษฎรนับถือศาสนาอิสลามและมีมัสยิด ตาม มาตรา 13 ไม่น้อยกว่าสามมัสยิด ให้คณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทยประกาศให้จังหวัดนั้นมี คณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดคณะหนึ่งประกอบด้วยกรรมการมีจำนวนไม่น้อยกว่าเก้าคน แต่ไม่เกินสามสิบคน

การคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการให้ อีหม่ามประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นเป็นผู้คัดเลือก ทั้งนี้ ตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน กฎกระทรวง ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการด้วยกันเป็นประธานกรรมการ รองประธาน กรรมการ เลขานุการและตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 24 กรรมการอิสลามประจำจังหวัดต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะ ต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม มาตรา 17
- (2) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า หนึ่งปีก่อนวัน คัดเลือก

(3) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปีก่อน วันคัดเลือก

มาตรา 25 กรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี เมื่อ ตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่างลงให้มีการคัดเลือกกรรมการแทนภายในเก้าสิบวันนับ แต่วันที่ตำแหน่งว่าง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่ตำแหน่ง

กรรมการว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน และยังมีกรรมการเหลืออยู่ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่ได้รับการคัดเลือก จะไม่ให้มีกรรมการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่าง ก็ได้ กรรมการที่ได้รับการคัดเลือกแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 26 ในจังหวัดที่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อ ผู้ว่าราชการจังหวัด
- (2) กำกับดูแลและตรวจตราการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ อิสลามประจำมัสยิดในจังหวัดและจังหวัดอื่นตามที่คณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทยมอบหมาย
- (3) ประนีประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของสัปบุรุษประจำมัสยิด ซึ่งเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- (4) กำกับดูแลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้เป็นไป โดยเรียบร้อย
- (5) พิจารณาแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- (6) สอบสวนพิจารณาให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจากตำแหน่งตาม

มาตรา 40(4)

- (7) สั่งให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพักหน้าที่ระหว่างถูกสอบสวน
- (8) พิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้ง การย้าย การรวม และการเลิกมัสยิด
- (9) แต่งตั้งผู้รักษาการแทนในตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น เมื่อตำแหน่งดังกล่าวว่างลง
- (10) ออกหนังสือรับรองการสมรสและการหย่าตามบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลาม
- (11) ประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดก ตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ
- (12) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับ รายจ่าย ของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ถูกต้องครบถ้วน เป็นปัจจุบัน และรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงินและทรัพย์สิน ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยทราบปีละหนึ่งครั้ง ภายใน เดือนมีนาคมของทุกปี
- (13) ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม ในจังหวัด

มาตรา 27 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตาม **มาตรา 25** กรรมการอิสลามประจำจังหวัดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย

(2) ลาออก

(3) คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติให้พ้นจาก ตำแหน่งเพราะ ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตาม **มาตรา 24**

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดที่พ้นจาก ตำแหน่งในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 28 การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้นำ **มาตรา 21** มาใช้ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 29 ให้มีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมี ฐานะเป็นนิติบุคคล มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัด โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดเป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดอาจมีมติมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคน ทำการแทนก็ได้ และให้ เลขานุการคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

หมวด 5 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

มาตรา 30 ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

(1) อิหม่ามเป็นประธานกรรมการ

(2) คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ

(3) บิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการ และ

(4) กรรมการอื่นตามจำนวนที่ที่ประชุมสัจปุรุษประจำมัสยิดนั้น กำหนดจำนวน

ไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคน

ให้สัจปุรุษประจำมัสยิดซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประชุมกันคัดเลือกผู้ ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง

ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเลือกกรรมการตาม (4) เป็นเลขานุการหนึ่ง คน นายทะเบียนหนึ่งคน เหรียญุกหนึ่งคน และ ตำแหน่งอื่นตามความจำเป็นให้ประธานกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดหรือกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดที่ได้รับมอบหมายจากประธานกรรมการ อิสลามประจำ จังหวัดเป็นประธานในที่ประชุมสัจปุรุษประจำมัสยิด เพื่อดำเนินการ คัดเลือก กรรมการอิสลามประจำมัสยิดแล้วเสนอคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดเพื่อพิจารณา แต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 31 อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม **มาตรา 17**
- (2) อ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกต้อง
- (3) สามารถนำในการปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องตามบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลาม
- (4) มีความสามารถแสดงธรรมได้
- (5) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ก่อนวันคัดเลือก

อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ไม่ถือเป็นนักพรตหรือนักบวช

การพ้นจากตำแหน่งของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ให้เป็นไปตามที่ระเบียบ
คณะกรรมการ กลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 32 กรรมการตาม **มาตรา 30(4)** ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ
ต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม **มาตรา 17**
- (2) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ก่อนวันคัดเลือก
- (3) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มัสยิดนั้นตั้งอยู่ไม่น้อยกว่า เก้าสิบวันก่อนวัน

คัดเลือก

มาตรา 33 เมื่อตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ หรือบิหลัน ว่างลง ให้นำวิธีการตามที่
บัญญัติใน **มาตรา 30** มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือก ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแทนภายในหนึ่งร้อย
แปดสิบวันนับแต่วัน ที่ตำแหน่งว่าง

มาตรา 34 กรรมการตาม **มาตรา 30(4)** มีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปีเมื่อตำแหน่ง
กรรมการว่างลง ให้นำวิธีการตามที่บัญญัติ ใน **มาตรา 30** มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการ
แทนภายใน หนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง เว้นแต่ตำแหน่งกรรมการ ดังกล่าวว่างลง
เนื่องจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้น จากตำแหน่งตาม **มาตรา 40(4)** และผู้ที่
พ้นจากตำแหน่งได้ยื่นคำร้อง คัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยตาม
มาตรา 41 ระยะเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันให้นับแต่วันที่คณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศ
ไทยมีมติ

ถ้าตำแหน่งกรรมการว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกิน หนึ่งร้อยแปดสิบวันจะ
ไม่ดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่ง ที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับการคัดเลือกแทนอยู่ใน
ตำแหน่งเท่ากับวาระ ที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 35 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) บำรุงรักษามัสยิดและทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย
- (2) วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิดเพื่อให้การดำเนินงาน ของมัสยิดเป็นไป

ด้วยความเรียบร้อย

(3) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อ บัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย

(4) สนับสนุนสัจปุรุษในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนา อิสลาม

(5) พิจารณามิมตริรับมุสลิมเข้าเป็นสัจปุรุษประจำมัสยิด

(6) อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สัจปุรุษประจำมัสยิด ปฏิบัติศาสนกิจ โดยถูกต้องเคร่งครัด

(7) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัจปุรุษประจำมัสยิดเมื่อได้รับ การร้องขอ

(8) จัดให้มีและรักษาสมุดทะเบียนสัจปุรุษประจำมัสยิด และตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุดทะเบียนดังกล่าวให้ถูกต้องตรงตาม ความเป็นจริง

(9) จำหน่ายชื่อสัจปุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวนแล้ว ปรากฏว่าผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

(10) จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่าย ของมัสยิดให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงิน และทรัพย์สินของมัสยิด แล้วรายงานให้คณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี

(11) ดูแลวงจันทร์และแจ้งผลการดูแลวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

(12) ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลาม

มาตรา 36 สัจปุรุษประจำมัสยิดผู้ถูกจำหน่ายชื่อตาม **มาตรา 35 (9)** มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายใน สามสิบวันนับแต่วันที่ได้ประกาศให้จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียน และให้ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในหนึ่งร้อย ยี่สิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องคัดค้านมติของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เป็นที่สุด

การยื่นคำร้องคัดค้านและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตาม **วรรคหนึ่ง** ให้เป็นไป ตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทยกำหนด

มาตรา 37 อิหม่ามมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

(2) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงาน ในหน้าที่ให้

เรียบร้อย

(3) แนะนำให้สัปรุชประจํามัศยดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติ แห่งศาสนา
อิสลามและกฎหมาย

(4) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ

(5) ส่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดา สัปรุชประจํา
มัศยด

มาตรา 38 คอเต็บมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม ในการ
แสดงธรรมแก่สัปรุชประจํามัศยด

มาตรา 39 บิหลันมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลามในการ
ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา

มาตรา 40 กรรมการอิสลามประจํามัศยดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(1) ครบกำหนดวาระตาม มาตรา 34 วรรคหนึ่งสำหรับกรรมการอื่นตาม มาตรา
30(4) ในคณะกรรมการอิสลามประจํามัศยด

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) คณะกรรมการอิสลามประจําจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากขาด
คุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตาม มาตรา 32

(5) สัปรุชประจํามัศยดตาม มาตรา 30 วรรคสอง จำนวนเกิน กว่ากึ่งหนึ่งยื่นคำ
ร้องต่อคณะกรรมการอิสลามประจําจังหวัดขอให้พ้นจาก ตำแหน่งและคณะกรรมการอิสลามประจํา
จังหวัดสอบสวนและวินิจฉัย แล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง

(6) คณะกรรมการอิสลามประจําจังหวัดสอบสวนแล้วเห็นว่า มีความประพฤติ
ในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่มัศยด หรือบกพร่อง ต่อหน้าที่ หรือดำเนินกิจการของมัศยด
ไปใน ทางไม่สงบเรียบร้อย หรือ ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม หรือกระทำการอันอาจเสื่อมเสีย
ประโยชน์ ของมัศยด และคณะกรรมการอิสลามประจําจังหวัดวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้น จากตำแหน่ง

ในกรณีที่สอบสวนแล้วเห็นว่าพฤติกรรมแห่งความผิดที่ได้กระทำ ยังไม่ถึงขั้นให้พ้น
จากตำแหน่งคณะกรรมการอิสลามประจําจังหวัดอาจ วินิจฉัยให้ภาคทัณฑ์ไว้ก่อนก็ได้

มาตรา 41 กรรมการอิสลามประจํามัศยดซึ่งพ้นจากตำแหน่งตาม

มาตรา 40 (4) (5) และ (6) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทย
ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
พิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ ได้รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการ
กลาง อิสลามแห่งประเทศไทยให้เป็นที่สุด

การยื่นคำร้องคัดค้าน และการวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 42 การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้นำ **มาตรา 21** มาใช้บังคับโดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา 43 ให้ผู้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งตาม **มาตรา 9**

ให้กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดำรงตำแหน่งต่อไปอีกสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะพ้นจากตำแหน่ง ตาม **มาตรา 40**

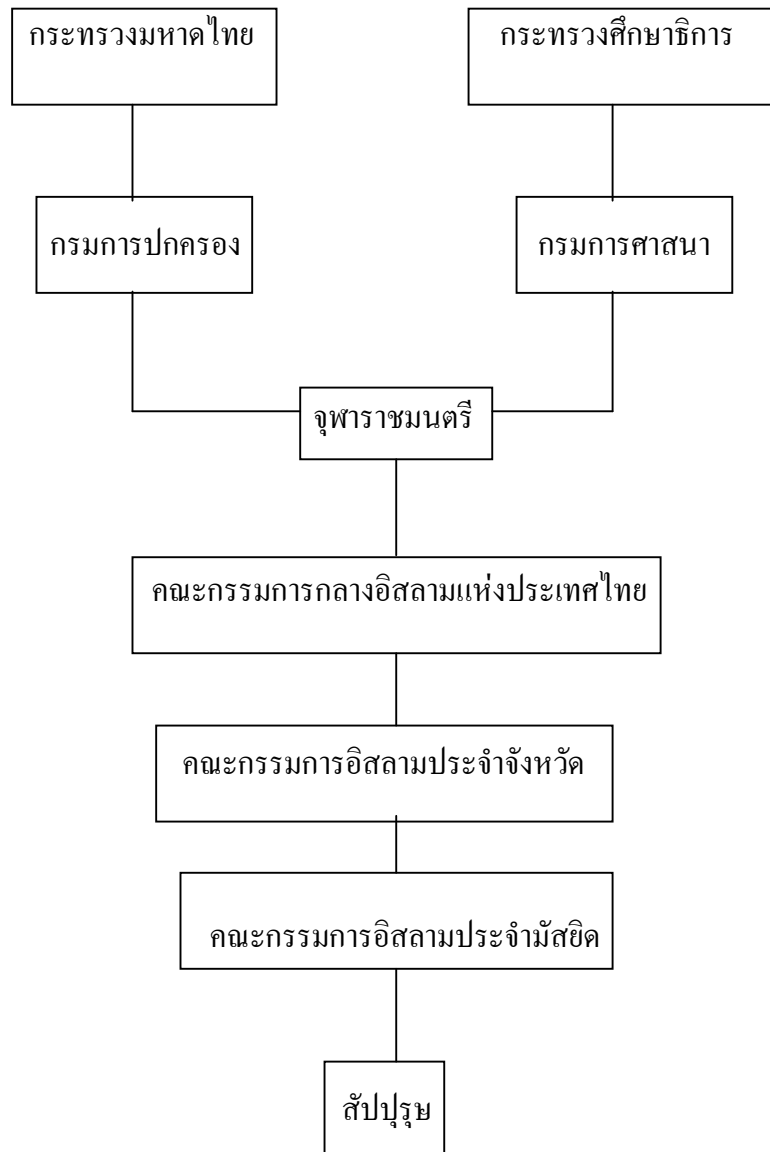
มาตรา 44 ให้มัสยิดซึ่งได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติมัสยิด อิสลาม พ.ศ. 2490 เป็นมัสยิดตาม **มาตรา 13** แห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 45 ให้ "อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย" ซึ่งจัดตั้งขึ้น ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 เป็นอิสลามวิทยาลัยตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 46 บรรดากฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง ที่ออกตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ให้ใช้บังคับโดยอนุโลมก่อนจนกว่าจะมีกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งตาม พระราชบัญญัตินี้แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ ใช้บังคับ

หมายเหตุ: เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการ ศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย การศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ได้ใช้บังคับมาเป็น เวลานานไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน สมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (สนง.กฎหมาย มงคลธรรม. 2547. รวม พ.ร.บ. การบริหารองค์กร ศาสนาอิสลาม 1-46 <http://www.Kodnhai.com/m4-1/H47/ml-46.html>)

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างการบริหารองค์กรด้านศาสนาอิสลามตาม พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

ขณะนี้กรมการศาสนาแยกไปอยู่ในกระทรวงศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงมีการนำเสนอกฎแก้ไข พ.ร.บ.ปี 2540 และตอนนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการ และกระทรวงศาสนาและวัฒนธรรมดูแลพ.ร.บ. การบริหารศาสนาอิสลามอีกด้วย

ที่มา : อับดุลละาะ อับรุษ (การติดต่อส่วนบุคคล), 8 เมษายน 2550

3 ชะกาต

31 การจัดเก็บชะกาต

31.1 ความหมายของชะกาต

บรรจง บินกาซัน (2543:46) กล่าวว่าโดยภาษาแล้ว คำว่า “ชะกาต” มีความหมาย สองนัยด้วยกันคือ การชำระให้สะอาดบริสุทธิ์ และการเจริญเติบโต

ความหมายที่ว่า ชำระให้บริสุทธิ์ นั้น คือ การชำระจิตใจให้สะอาดจากมลทินแห่งความตระหนี่ถี่เหนียว และการชำระทรัพย์สินที่ถึงแม้ว่าจะหามาได้โดยสุจริตให้สะอาดบริสุทธิ์อีกทีหนึ่ง เพราะอิสลามถือว่าความมั่งคั่งที่มนุษย์ได้รับนั้นเป็นความโปรดปรานจากพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นพระองค์จึง ได้กำหนดให้ผู้ได้รับความมั่งคั่งมีหน้าที่ต้องจ่ายทรัพย์สินจำนวนหนึ่งแก่คนที่ด้อยโอกาสในสังคม การไม่จ่ายชะกาตจึงเป็นการยกยอทรัพย์สินของพระผู้เป็นเจ้าซึ่งจะส่งผลให้ทรัพย์สินของเขาทั้งหมดมีมลทินถึงแม้จะหามาได้โดยสุจริตก็ตาม

ความหมายที่ว่า การเจริญเติบโต นั้นก็คือ เมื่อชะกาตได้ถูกจ่ายออกไปจากคนมั่งมีผู้มีมือของคนจน คนขัดสน และคนที่ได้รับความเดือดร้อนในสังคมมันก็เท่ากับเป็นการให้อำนาจการซื้อแก่คนในสังคมและทำให้เงินหมุนเวียน ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวม ธนาคารก็จะได้รับผลดีตามไปด้วย

วารสาร วิทยาลัยอิสลาม (2543:3) กล่าวว่าชะกาตเป็นหนึ่งในห้าหลักปฏิบัติ ความศรัทธา เป็นการปฏิบัติศาสนกิจในรูปของการกักคืออย่างหนึ่ง (อิบาเดาะห์) เทียบได้กับการละหมาด ซึ่งจะเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า เมื่ออัลกุรอานกล่าวถึงการละหมาด (ซอลาฮ) มักจะมีบัญญัติให้จ่าย ชะกาตเสมอ และแม้แต่บรรดานบี (อ.ส.) และประชาชนก่อนนบี (คือลฯ) ก็ได้รับคำบัญญัติให้จ่ายชะกาตเช่นกัน

เอ็ม อับดุลมันนัน (อ้างถึงในบรรจง บินกาซัน , 2546: 125) กล่าวว่า ชะกาตเป็นแกนกลางของการคลังแห่งอิสลามซึ่งครอบคลุมไปถึงศีลธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ทางด้านศีลธรรม ชะกาตจะเป็นตัวชำระล้างความละโมภและขจัดความร่ำรวยจนเกินไป ทางด้านสังคม ชะกาตจะทำงานเหมือนกับมาตรการขั้นเยี่ยมที่จะขจัดความยากจนออกจากสังคมโดยทำให้คนมั่งมีรู้จักรับผิดชอบต่อสังคมที่เขาอาศัยอยู่ ในด้านเศรษฐกิจ ชะกาตจะป้องกันการสะสมทรัพย์สินสมบัติเอาไว้ในมือของคนเพียงไม่กี่คนและกระจายมันออกไป

อะหมัด อัชฮาร์ บาซิริ (อ้างถึงใน อับดุลเลาะ อับรู , 2545: 132) อธิบายว่า ชะกาต ซึ่งเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของอิสลามนั้นมีความหมายที่ยิ่งใหญ่ต่อชีวิตในเชิงเศรษฐกิจและความมั่งคั่งทางสังคม ชะกาต คือความรับผิดชอบทางศาสนาของคน ๆ หนึ่งที่อยู่ใน

รูปทรัพย์สินของคนรวยเมื่อครอบครองทรัพย์สินในพิภคที่แน่นอน บางส่วนจะเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ถูกกำหนดไว้แน่นอนทั้งนี้ก็เพื่อมอบแก่คนที่ได้ระบุไว้แล้วในกุรอานว่า เป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับมัน

อับลอรอซิด เจมะและคณะ (2546: 4) กล่าวในหนังสือการคำนวณชะกาต รุรกีจ ออมทรัพย์อิสลามและการจัดการว่า ชะกาต หมายถึงทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่อัลลอฮ์กำหนดให้มอบแก่ผู้มีสิทธิ

อรุณ บุญชม (2536: 40) กล่าวในหนังสืออัลฟิกฮ์ (นิติศาสตร์อิสลาม) ว่า ชะกาต หมายถึง พิภคของทรัพย์สินบางประเภทที่จำเป็นต้องจ่ายแก่บุคคลบางจำพวกเมื่อครบเงื่อนไข

อับลูเลาะ อับรู (2543: 3) กล่าวว่าหลักการเกี่ยวกับชะกาตในอิสลาม ครอบคลุมชีวิตสังคมที่ควรแก่การทบทวนอย่างจริงจังเป็นอย่างยิ่ง เพราะความเอาใจใส่ในเรื่องนี้ก็ เหมือนกับเป็นการจงใจให้สังคมด้านหนึ่งขาดความสมดุลไป ชะกาตจะมีผลทั้งด้านจิตใจและวัตถุ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า นั่นคือความสัมพันธ์ที่มนุษย์พึงภักดีต่ออัลลอฮ์ ในเวลาเดียวกันยังสร้างความสมานฉันท์ในสังคมอีกด้วย ดังนั้นเป้าหมายและเนื้อหาทั้งหมดต่างก็รวมอยู่ในบทบาทชะกาตทั้งสิ้น

3.1.2 ข้อกำหนดและหลักฐานของชะกาต

ชะกาต เป็นข้อกำหนดอิสลามประการหนึ่งที่มีความสำคัญมาก มีหลักฐาน เด็ดขาดมากมายที่บ่งชี้ และยืนยันว่า ชะกาตนั้นเป็นข้อกำหนดทางศาสนาที่ชัดเจน เป็นที่รู้จักกัน โดยทั่วไปถึงขั้นที่ผู้ใดปฏิเสธ ก็จะต้องสิ้นสภาพการเป็นมุสลิม

หลักฐานจากคำดำรัสของอัลลอฮ์ ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงดำรง ละหมาดและจ่ายชะกาต” (อัลบะเกาะเราะฮ์:43)

หลักฐานจาก ท่านศาสดา ความว่า “อิสลามถูกก่อตั้งอยู่บนหลักห้าประการ คือ ปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าที่เที่ยงแท้ นอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์, ดำรงละหมาด, จ่ายชะกาต, ประกอบพิธีฮัจญ์, ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน” บันทึกโดยบุคอรีย์ หะดีษหมายเลข 8 และมุสลิม หะดีษหมายเลข 16

ตั้งหะดีษของท่านศาสดา (ศ็อลฯ) โดยกล่าวแก่ มูอาซ ขณะส่งเขาไปยังเมือง เยเมนความว่า: “ดังนั้นถ้าหากพวกเขายอมรับคำเชิญชวน ก็ให้ท่านจงแจ้งแก่พวกเขาว่า อัลลอฮ์ได้ กำหนดการบริจาคทานให้เป็นที่หน้าของพวกเขา โดยเก็บจากคนรวยของพวกเขา และจ่ายคืนให้แก่ คนจนของพวกเขา” บันทึกโดยคอรีย์และมุสลิม

31.3 ประวัติการจัดการชะกาด

เอ็ม อับดุลมันนาน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน, 2546: 143-146) ความเป็นมาของการจัดการชะกาดในสมัยต้นนั้นเริ่มตั้งแต่ ฮ.ศ. 2 หลังจากศาสนาฮัมมัด (คือลฯ) อพยพจากนครมักกะฮ์สู่เมืองมะดีนะฮ์

นโยบายการจัดการชะกาดในสมัยท่านศาสดามีความเรียบง่ายและไม่สับสน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจในสมัยนั้นยังคงมีลักษณะเรียบง่าย และอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่ารัฐอิสลามในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) ยังไม่มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน

การจัดการชะกาดของศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) เริ่มวิวัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากเริ่มแรกคัมภีร์อัลกุรอานไม่ได้ระบุอัตราที่จะเรียกเก็บจากทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ ของมุสลิม โดยเริ่มตั้งแต่การชักชวน การแนะนำ จนกระทั่งคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ และพัฒนาสูงขึ้น ไปกลายเป็นข้อผูกมัดซึ่งเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องปฏิบัติตาม

หลังจากการเสียชีวิตของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) พระสหายของศาสดาคืออาบูบักร์ได้ทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดจากศาสดา และในสมัยของอาบูบักร์ก็มีเหตุการณ์ที่ท้าทายนโยบายการจัดการชะกาดของรัฐอิสลามขึ้น โดยมีหลายกลุ่มที่เป็นหัวหน้าคิดกบฏไม่ยอมเสียชะกาด

อับดุลเลาะ อับรู (2543: 16-17) ความเป็นมาของกลุ่มที่แข็งข้อเหล่านั้นจำแนกได้

3 ประเภทคือ

1. พวกที่อ้างตนว่าเป็นศาสดาและผู้สนับสนุน เช่น มุสลิมามะฮ์ ดุลลียะฮ์ตุตตัจจา
2. พวกที่ปฏิเสธการจ่ายชะกาด แต่ไม่สนับสนุนฝ่ายแรก เช่น เผ่ากัลบี ดัยย์และ

มาลิก

3. พวกที่ลังเลใจต่ออนาคตและศักยภาพของรัฐบาลอิสลาม จึงไม่ยอมจ่ายชะกาดแก่เจ้าหน้าที่ที่รัฐบาลแต่งตั้ง เช่น เผ่าสุลัยม์ ฮะซัน อามัร

การคิดกบฏเช่นนั้นบั่นทอนความมั่นคงของอาณาจักรอิสลามเป็นอย่างมาก เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่าง อาบูบักร์จึงได้จัดกองทัพไปปราบปรามจนสำเร็จ และได้นำเสถียรภาพมาสู่ประเทศ

การจัดการชะกาดในสมัยของอาบูบักร์ส่วนใหญ่จะยึดหลักคำสอนของศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) เป็นหลัก และจะปรับปรุงในส่วนที่ท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมกับยุคสมัย

อับดุลเลาะ อับรู (2543: 7-8) ความเป็นมาของการจัดส่งเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาดไปยังดินแดนต่าง ๆ ท่านศาสดาและเศาะหาบะฮ์จะฝึกรบรรมกฏหมายว่าด้วยชะกาดและคุณธรรม

ในการจัดเก็บชะกาดจนมั่นใจ และพิถีพิถันเป็นพิเศษในเรื่องบุคลลากร คือ จะต้องมีความซื่อสัตย์ มีคุณสมบัติอันเป็นที่เชื่อถือ มีความรู้ ท่านจะกำชับให้เก็บชะกาดจากทรัพย์สินที่ไม่ดีเกินไปและไม่เลวจนเกินไป คือปานกลาง ไม่อนุญาติให้เจ้าหน้าที่รับสินรางวัลต่าง ๆ แม้จะให้มาด้วยความเสน่หากก็ตาม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บชะกาด จะต้องรับผิดชอบต่อปฏิกริยาที่เกิดจากผู้จ่ายดังกรณี การขาดสำนึกผิดชอบของเจ้าหน้าที่ที่จัดเก็บชะกาดที่อินทราเมตต์ จนเกิดการประท้วงลุกลามใหญ่โต และไม่ยอมจ่ายชะกาดต่อส่วนกลางจนอาญุบักร์ต้องส่งเจ้าหน้าที่ ส่วนกลางไปปราบปราม

หลังจากอุมร์ บินคือฎฎ็อบเป็นเคาะลีฟะฮ์ (กาหลีบ) ต่อจากอาญุบักร์ การจัดการชะกาดก็มีการปรับปรุงไปเรื่อย ๆ เกี่ยวกับการกระจายชะกาดนั้นอุมร์ บินคือฎฎ็อบ เห็นความสำคัญในการแยกแยะ คนที่ทำงานเพื่ออิสลามเป็นลำดับแรกต่อมาเขาได้เปลี่ยนนโยบายโดยมีแนวโน้มสู่การกระจายที่เสมอภาคกันและให้รวมเอาคนที่มิได้นับถือศาสนาอิสลามแต่ยากจน จัดสน ว่าเป็นหนึ่งในบรรดาผู้มีสิทธิ์รับชะกาดด้วย นโยบายอีกอันหนึ่งของเขาก็คือ เงินจัดสรรต่อหัว เขาเชื่อว่าควรให้ในปริมาณที่ผู้รับสามารถที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีจนสามารถจ่ายชะกาดได้ในปีถัดไป และชะกาดจะถูกแจกจ่ายแก่บุคคลที่จัดว่าเป็นหนึ่งในแปดประเภทคือ คนยากไร้ คนขัดสน เจ้าหน้าที่เก็บชะกาด ผู้ที่ศรัทธาใหม่ ปลดปล่อยทาส คนมีหนี้สิน ในหนทางของอัลลอฮ์และคนเดินทาง

จากแนวคิดของอุมร์ บินคือฎฎ็อบ ก็มีการปฏิบัติเรื่อยมา จนถึงยุคตอนกลางก็ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าว เพียงแต่จะมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยเท่านั้น เช่น การพิจารณาทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏในสมัยยุคตอนต้น และมีการคิดค้นทฤษฎีใหม่ ๆ เกี่ยวกับการคำนวณชะกาด เป็นต้น

ในปัจจุบันข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องชะกาดก็คือ เรื่องความหมายของคำว่า ทรัพย์สินที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลกุอานที่ว่า “ จง (รับ) เอาทาน และจากทรัพย์สินของเขาเพื่อเจ้า (มุฮัมมัด) จะได้ชำระพวกเขาให้สะอาดและขัดเกลากพวกเขาโดยนัย (แห่งการบริจาค) นั้น และจงขอพรเพื่อพวกเขาแท้จริง แล้วการขอพรของเจ้านั้นเป็นทางนำความสงบแก่พวกเขา และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงไต่ฮิน (การสารภาพ) ผู้ทรงรอบรู้” (อดเตาบะฮ์ : 103)

ความจริงแล้วประเภทของทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะกาด ซึ่งกำหนดไว้ในยุคตอนต้นของอิสลามนั้น ในปัจจุบันอาจจะน้อยเกินไปและการที่อิสลามกำหนดทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะกาดไว้เพียงเท่าที่กล่าวมานั้น ก็ได้หมายความว่า เจ้าหน้าที่จัดการชะกาดจะเก็บชะกาดจากทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาไม่ได้ เพราะโลกในยุคปัจจุบันกับสมัยก่อนนั้นไม่เหมือนกัน เกี่ยวกับเรื่องนี้บรรดานักกฎหมายอิสลามได้เคยศึกษาพิจารณาและถกเถียงกันมานานแล้ว

เอ็ม อับดุลมันนาน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , 2546:129) ความเป็นมาของต้นนิบาตอาหารบ่งชี้ถึงการจัดสัมมนาเกี่ยวกับเรื่องประเภทของทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะภาคขึ้น และได้มีการเสนอรายงานอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเรื่องการสมานสามัคคีทางสังคม ในโลกอาหรับผู้ที่ประชุมในกรุงดามัสกัส ประเทศซีเรีย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1962 มาแล้ว รายงานดังกล่าวจัดทำโดยเชคมุฮัมมัด อับดุลอะซีซเราะฮ์มาน หะซัน แห่งมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์

ในรายงานดังกล่าวได้ให้ทัศนะว่า ทรัพย์สินทุกชนิดซึ่งไม่เป็นผู้ที่รู้จักกันในสมัยยุคต้น ๆ เช่น เครื่องจักรทางอุตสาหกรรม พันธบัตร และอื่น ๆ ก็ควรนำมาคิดชะภาคด้วยเหมือนกัน

จากเรื่องดังกล่าว การจัดการชะภาคในแต่ละประเทศก็ได้มีการปฏิบัติเรื่อยมาเพียงแต่ในเรื่องนโยบายและกฎหมายของแต่ละประเทศที่มีมุสลิมอาศัยอยู่นั้นจะมีความหลากหลายไม่เหมือนกัน ดังนั้น การจัดการชะภาคจะสมบูรณ์หรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละประเทศจะเห็นชอบในหลักการของการจัดการชะภาคเพียงใด และจะมีกฎหมายที่ว่าด้วยการจัดการชะภาคเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่

3.1.4 ความสำคัญของชะภาค

ชะภาคมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน แต่ในการกล่าวถึงเรื่องนี้ขอกล่าวเฉพาะด้านสังคมและเศรษฐกิจเท่านั้น

3.1.4.1 ชะภาคในด้านสังคม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งสังคม การเป็นมุสลิมที่ดีนั้น คือ มุสลิมที่ใช้ชีวิตให้สังคมยอมรับและให้ความดีแก่สังคม สร้างประโยชน์ให้สังคมแล้วก็รับประโยชน์จากสังคม และมุสลิมแต่ละคนนั้นมีสิทธิเหนือสังคมและสังคมก็มีสิทธิเหนือมุสลิม หนึ่งในบรรดาสิทธิของสังคมเหนือมุสลิมนั้น คือ ชะภาค ซึ่งชะภาคนั้นเป็นสิทธิของสังคมที่พึงได้รับจากคนรวยเพื่อประกันความจำเป็นพื้นฐานของคนกลุ่มหนึ่งในสังคม เพื่อที่จะได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าวให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกันเป็นหลักสังคมสงเคราะห์ระหว่างมุสลิมด้วยกัน ซึ่งหลักการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบสวัสดิการทางสังคมอันกว้างใหญ่ และครอบคลุมของศาสนาอิสลาม อิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนมีอาชีพสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ แต่หากมีสาเหตุขัดข้องไม่อาจทำงานได้หรือทำงานแต่มีรายได้น้อยกว่าความจำเป็น ชะภาคก็สามารถไปช่วยเหลือบุคคลเช่นนี้ได้เพราะเป็นการไม่สมควรยิ่งที่บุคคลนี้จะถูกปล่อยให้พลัดเลจากสังคมให้ต้องเผชิญกับปัญหาชีวิตตามลำพังจนไม่สามารถปฏิบัติภารกิจที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ได้

ชะกาดเป็นสิทธิด้านทรัพย์สินที่สังคมมีเหนือมุสลิม ดังนั้นสำหรับมุสลิมที่ดีและมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์แล้วเขาย่อมมีความยินดีในทรัพย์สินที่อัลลอฮ์ได้ประทานให้แก่เขา ซึ่งส่วนหนึ่งของความยินดีนั้นคือเขาได้จัดทรัพย์สินของพวกเขาไว้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังอัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน ความว่า “ และในทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาจัดไว้เป็นส่วนของผู้เอ๋ยขอและผู้ไม่เอ๋ยขอ ” (อีซฮรียาต : 19)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า ชะกาดมีความสำคัญด้านสังคมเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นการให้สวัสดิการส่วนหนึ่งที่ผู้มั่งมีจะต้องให้สิทธิให้แก่คนยากจนของสังคมซึ่งถือเป็นความสำคัญด้านสังคมของศาสนาอิสลาม

3.1.42 ชะกาดในด้านเศรษฐกิจ

ชะกาดเป็นแหล่งรายได้ขั้นแรกของอิสลาม เป็นเสมือนพลังที่จะมาผลักดันให้กลไกทางเศรษฐกิจและสังคมดำเนินไป ซึ่งการเก็บรวบรวมชะกาดเป็นการขจัดความเหลื่อมล้ำกันทางทรัพย์สินและค่อย ๆ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ตลอดจนเป็นสิ่งที่คอยเหนี่ยวรั้งแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อเอาไว้ นอกจากนั้นแล้วการจัดเก็บชะกาดที่ถูกต้องจะสามารถสร้างดุลยภาพทางเศรษฐกิจที่ต้องการขึ้นมาได้อีกด้วย นอกจากนั้นชะกาดยังทำหน้าที่ความร่ำรวยของประชาชาติให้ทุกคนมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งด้วย แม้ในหมู่คนยากจนก็ตาม ทั้งนี้เพราะจะต้องมีอย่างน้อยร้อยละ 25 ที่ถูกกำหนดโดยชะกาดให้หมุนเวียนในหมู่คนจน สอดคล้องกับนโยบายการกระจายรายได้สู่ประชาชนในระบบเศรษฐกิจของอิสลามด้วย อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน ความว่า “ เพื่อมิให้ทรัพย์สินหมุนเวียนอยู่ (เฉพาะ) ในหมู่คนร่ำรวยของพวกเขาเท่านั้น ” (อัลฮัชร: 7)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอที่จะสรุปได้ว่า ชะกาดนั้นมีความสำคัญในฐานะเป็นแกนกลางทางทรัพย์สินในอิสลามซึ่งครอบคลุมถึงด้านศีลธรรม ทางศาสนานั้น ชะกาดจะเป็นตัวชำระล้างความโลภและขจัดความร่ำรวยจนเกินไป ส่วนด้านสังคมนั้นชะกาดทำหน้าที่เสมือนมาตรการขั้นเยี่ยมที่จะขจัดความยากจนรองรับสวัสดิการสังคม โดยให้ผู้มั่งมีรู้จักรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับด้านเศรษฐกิจนั้นชะกาด จะป้องกันการสะสมทรัพย์สินเอาไว้ในมือของคนเพียงไม่กี่คน นอกจากนี้ยังเป็นระบบการกระจายรายได้ในสังคมที่ทรงพลังอีกด้วย

3.1.5 ประโยชน์ของชะกาด

อรุณ บุญชม (2536: 41 - 42) กล่าวว่าชะกาด มีประโยชน์มากมาย สามารถสรุปได้ว่าผลประโยชน์ทั้งหมดนั้น จะสะท้อนกลับสู่ผู้ให้และผู้รับ และจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งกับส่วนบุคคลและส่วนรวม ดังต่อไปนี้

31.51 พระกาตจะทำให้ผู้ขายเคยชินกับความเสียดสละ และบริจาค และช่วยขจัดความตระหนี่ถี่เหนียวออกไปจากจิตใจของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเขาได้สัมผัสกับผลของมันด้วยตนเอง และเขาจะระลึกอยู่เสมอว่า พระกาตจะทำให้ทรัพย์สินเพิ่มพูนขึ้นยิ่งกว่าจะทำให้ลดน้อยลง ท่านศาสดา ได้ยืนยัน ความว่า “ การบริจาคจะไม่ทำให้ทรัพย์สินลดน้อยลง ” บันทึกโดยมุสลิม หะดีษหมายเลข **2588**

ทรัพย์สินจะลดน้อยลงได้อย่างไร ในเมื่ออัลลอฮฺจะเพิ่มพูนให้เพราะการบริจาคด้วยการไม่ให้เขาและครอบครัวต้องประสบกับโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ให้มีใครปองร้ายเขาและทรัพย์สินของเขา และอัลลอฮฺจะเอื้ออำนวยให้เขาพบช่องทางที่จะทำให้ทรัพย์สินของเขาออกงอกขึ้นอย่างง่ายดาย ทั้งนี้นอกเหนือจากผลบุญอันยิ่งใหญ่ที่เขาจะได้รับตอบแทนจากพระองค์

31.52 ทำให้สายสัมพันธ์แห่งความเป็นพี่น้อง และความรักระหว่างผู้ให้กับผู้รับ มั่นคงแน่นเหนียว และถ้าหากข้อกำหนดอิสลามข้อนี้ถูกยกขึ้นมาปฏิบัติอย่างแพร่หลายในสังคม และมุสลิมทุกคนที่ครอบครองชะกาตได้จ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับอย่างครบถ้วน เราก็คจะเห็นภาพความสนิทสนม ซึ่งสายใยของมันจะประสานสังคมมุสลิมให้แน่นแฟ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างชัดเจนที่สุด และถ้าสังคมปราศจากความสนิทสนมแล้ว สังคมสังคมก็ไม่อาจก่อติดกันได้ ซึ่งโดยหน้าที่ของมันแล้วจะต้องก่อติดและยึดกันแน่นดุจดังอาคาร และมีความอาทร มีความรักต่อกันดุจร่างเดียวกัน

31.53 พระกาตจะช่วยให้สมาชิกในสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ว่าจะ มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นอันจะนำไปสู่ความแตกต่างกันทางสังคม หรือทำให้เกิดความยากจนและขัดสนขึ้นในสังคม พระกาตถือได้ว่าเป็นกลไกอย่างเดียว ที่จะช่วยค้ำประกัน และดูแลสังคมให้พ้นจากความแตกต่างของชนชั้น และให้พ้นจากความยากจนและความขัดสนที่ได้ผลที่สุด

31.54 พระกาตจะช่วยขจัดปัจจัยและสาเหตุของการว่างงานให้หมดไป เพราะสาเหตุสำคัญของการว่างงาน ก็คือการไม่มีเงินทุนที่จะนำไปใช้ในกิจการต่าง ๆ ของตน และเมื่อบัญญัติเรื่องชะกาต ถูกนำมาปฏิบัติคนจนก็จะได้รับชะกาตไปเป็นทุน เพื่อดำเนินกิจการตามความสามารถของตน

31.55 พระกาต เป็นแนวทางที่ช่วยชำระจิตใจให้สะอาด จากความอาฆาตมาดร้าย และจากความอิจฉาริษยา ซึ่งเป็นสนิมร้ายที่เกาะกินสังคมในยามที่ความเมตตาสงสาร ความช่วยเหลือ และเอื้ออาทรต่อกันเหือดหายไป และสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ว่าจะแสดงออกได้โดยทางคำพูด แต่ต้องด้วยการกระทำ ผลของมันจึงปรากฏออกมา อัลลอฮฺได้ทรงยืนยันซึ่งมีความว่า :

“ ท่านจงเก็บเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินของพวกเขาเป็นชะกาต ซึ่งมันจะชำระพวกเขาให้สะอาด และท่านจะใช้มันขัดเกลาพวกเขาให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง ” (อัลเตาบะฮฺ: 103)

31.6 กฎบางประการของกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ส่วนบุคคล

เอ็ม อับดุลมันนัน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , 2546: 62-66) ระบุถึงกฎบางประการของกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลดังนี้

31.61 อิสลามไม่อนุญาติให้เก็บทรัพย์สินไว้โดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ท่านศาสดากล่าวว่า “ บุคคลที่ยึดครองที่ดินที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของจะหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินผืนนั้น ถ้าหากเขาไม่ใช้มันให้เป็นประโยชน์ภายในสามปีแห่งการเป็นเจ้าของ “ คำสอนนี้ได้รับการปฏิบัติในสมัยของเคาะลีฟะฮ์ อุมร์ ผู้ซึ่งยึดที่ดินที่ท่านศาสดาให้แก่สาวกคนหนึ่ง ชื่อ บิลาล อิบนิ อัล ฮาริษ กลับคืนมา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า อิสลามได้การกระตุ้นให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน นอกจากนั้นแล้วยังมีรายงานอีกว่า “ใครก็ตามที่เพาะปลูกในที่ดินซึ่งมิได้เป็นทรัพย์สินของใครย่อมมีสิทธิในที่ดินนั้น” บันทึกโดยบุคอรีห์ หะดีษหมายเลข 4115

ความดีของนโยบายข้อนี้สามารถเห็นได้แม้กระทั่งในปัจจุบัน เพราะว่าในประเทศมุสลิมหลายประเทศ ที่ดินทางการเกษตรจำนวนมากมาถูกปล่อยให้ร้างว่างเปล่าโดยไม่เกิดประโยชน์มาเป็นเวลานานนับปี ทั้งนี้เพราะระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ไม่ดีก่อให้เกิดสิทธิเจ้าครองที่ดินขึ้น ดังนั้นทรัพย์สินที่มีได้นำมาใช้จึงสูญเปล่าสิ้นเปลืองไปซึ่งจะทำให้เจ้าของที่ดินและสังคมพลอยสูญเสียผลประโยชน์ไปด้วย ในกรณีนี้รัฐอิสลามสามารถเข้าแทรกแซงและตัดกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินส่วนที่ไม่ทำประโยชน์ของเจ้าของที่ดินได้โดยรัฐอาจจะจ่ายค่าทดแทนการถอดถอนกรรมสิทธิ์ให้โดยวิธีที่ถูกต้องตามกฎหมาย ถ้ารัฐบาลดำเนินตามนโยบายนี้ก็จะก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นในผลผลิตทางเกษตร เพราะที่ดินนำมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น ปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารที่โลกกำลังประสบอยู่ก็จะผ่อนคลายลงไปได้

ตามคำสอนของอิสลาม ใครก็ตามที่ได้รับภาระหน้าที่แล้วจะต้องทำให้ดีที่สุด ถ้าหากผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินใช้ทรัพย์สินไปในทางที่สิ้นเปลืองสูญเปล่าและไม่ก่อให้เกิดผลผลิต หรือเกิดมีกรณีที่ทรัพย์สินส่วนใหญ่กำลังจะตกไปอยู่ในมือของชนกลุ่มน้อยแล้วจะเป็นภัยต่อสังคม รัฐบาลอิสลามก็มีสิทธิที่จะเข้าไปแทรกแซงเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของกิจกรรมและประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้

อิสลามไม่เพียงแต่ต้องการให้เกิดความเจริญเติบโตที่สมดุลเท่านั้น แต่ยังต้องการให้มีการกระจายความมั่งคั่งที่เป็นธรรมอีกด้วย ตามหลักการอิสลามความมั่งคั่งจะต้องถูกนำมาหมุนเวียนในทุกภาคของสังคม และจะต้องไม่มีการผูกขาดโดยคนมั่งมี

หลักฐานจาก อัลกุรอาน ความว่า “ และ (สัมภาระ) อันใด (ที่รีบได้) จากชาวเมือง ซึ่ง อัลลอฮ์ได้ทรงประทานให้แก่ศาสนทูตของพระองค์นั้น (เป็นส่วน) สำหรับอัลลอฮ์

และศาสนทูต ญาติสนิท และเด็กกำพร้า และผู้เดินทาง เพื่อมันจะมีได้ถูกเปลี่ยนมือ (เฉพาะ) ใน หมู่มนังมีของสุเจ้า” (อัลฮัซร: 7)

31.62 การจ่ายชะกาต

กฎข้อที่สองของบทบัญญัติแห่งอิสลาม อันเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินก็คือ ผู้นั้นจะต้องจ่ายชะกาตในอัตราส่วนหนึ่งของทรัพย์สินที่เขาเป็นเจ้าของ อยู่ เงิน ทอง กระแสเงินหมุนเวียนทุกชนิด ผลิตผลทางเกษตรกรรม วัว ควาย ธุรกิจการค้า และ ทุกสิ่งที่มีมนุษย์เป็นเจ้าของในระหว่างที่เขายังมีชีวิตก็คือ “ทรัพย์สิน” ที่จะต้องจ่ายชะกาตทั้งสิ้น และ บุคคลใดก็ตามที่ไม่มีทรัพย์สินเพียงพอเพื่อการยังชีพก็คือ “ผู้ยากจนขัดสน” ที่มีสิทธิจะได้รับการช่วยเหลือจากเงินชะกาตทั้งสิ้น เพราะจุดประสงค์ของชะกาตทั้งหมดก็เพื่อผลประโยชน์ของสังคม ทั้งหมด มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของใครคนใดคนหนึ่ง

31.63 การใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์

กฎข้อที่สามเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลก็คือการใช้ทรัพย์สินเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งหมายถึงการใช้ทรัพย์สิน “ในทางของอัลลอฮฺ” นั่นก็คือการก่อให้เกิดประโยชน์ในสังคมนั่นเอง อิสลามสอนว่าการใช้จ่ายดังกล่าวจะเป็นการ สร้างคุณค่านานา ประการให้แก่สังคมและยังชี้ให้เห็นถึงความเจริญและผลดีของปรัชญาเกี่ยวกับ เรื่องนี้ว่า

(อัลบะเกาะเราะฮฺ: 261) ผู้ที่ใช้จ่ายทรัพย์สินในแนวทางของอัลลอฮฺ อุปรมา เหมือนกับเมล็ดข้าวซึ่งแตกรวงเจีตรง แต่ละรวงจะมีเมล็ดข้าวถึงร้อยเมล็ดด้วยกัน แต่อัลลอฮฺจะ ทวีให้มากกว่านั้นสำหรับผู้ที่ยะรอก์ทรงโปรดปราน แท้จริงพระองค์นั้นทรงทั้งคั่งสมบูรณ์และรู้ ทุกสรรพสิ่ง

(อัลบะเกาะเราะฮฺ: 274) บรรดาผู้ที่จ่ายทรัพย์สินในเวลากลางคืนและ กลางวันทั้งโดยลับและเปิดเผย พระผู้เป็นเจ้าของเขาจะให้รางวัลแก่เขา และสำหรับเขาจะไม่มี ความกลัว และจะไม่เศร้าใจ

ทรัพย์สินอะไรที่ท่านจ่ายไปนั้นล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อท่านทั้งสิ้น เพราะอะไรก็ตามที่ท่านจ่ายไป มันจะกลับมาหาท่านอย่างเต็มเปี่ยม

31.64 การใช้ที่ไม่ก่อให้เกิดโทษ

เมื่ออิสลามเน้นหนักให้ใช้จ่ายทรัพย์สินไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ อิสลามก็ได้วางกฎแก่เจ้าของทรัพย์สินมิให้ใช้ทรัพย์สินไปในทางที่ก่อให้เกิดโทษแก่ผู้อื่นในสังคม ด้วย เพราะอิสลามถือว่ากรรมสิทธิ์ในทุก ๆ สิ่งนั้นเป็นของอัลลอฮฺทุกคนไม่ว่าจนหรือรวยก็มีสิทธิที่จะ ใช้ได้ ดังนั้นถ้าการใช้ทรัพย์สินเป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดโทษแก่ผู้อื่นแล้ว การกระทำเช่นนั้นก็

เป็นสิ่งที่ต้องห้าม คัมภีร์อัลกุรอาน กล่าวว่า “ จงต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์กับผู้ที่ต่อสู้กับเจ้า แต่จงอย่ารุกราน แน่แท้พระองค์ไม่ชอบผู้ที่รุกราน ” (อัลบะเกาะเราะฮ์:190) คำสอนทำนองนี้ยังมีอีกหลายแห่งในคัมภีร์อัลกุรอาน นอกจากนั้นท่านศาสดายังได้กล่าวว่า “ น้ำส่วนที่กินนั้นไม่ควรจะเก็บเอาไว้ ควรจะนำมาใช้ในการปลูกพืชผัก ” บันทึกโดยบุคอรีย์ หะดีษหมายเลข 422 ความสำคัญของคำสอนนี้อยู่ที่ว่า ถ้าปราศจากน้ำแล้วก็จะไม่มีพืชผัก ดังนั้นผู้ถือครองที่ดินซึ่งตั้งอยู่ที่ต้นน้ำจะต้องปล่อยน้ำที่เหลือให้แก่ผู้อื่นหรือแก่ที่ดินที่ว่างเปล่าเพื่อให้หญ้างอกงยขึ้นสำหรับเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์

อิสลามส่งเสริมความสำนึกทางศีลธรรมในด้านนี้ โดยกระตุ้นให้มุสลิมยำเกรงต่อพระเจ้า ซึ่งในทางปฏิบัติหมายถึง การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตาม

31.65 การเป็นเจ้าของโดยถูกกฎหมาย

กฎข้อนี้ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานว่า “ บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงอย่ากิน (โกง) สมบัติของสุเจ้าในระหว่างสุเจ้าโดยเท็จ ” (อันนิสาอ์ : 29) ซึ่งหมายความว่า การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์โดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม การเข้ายึดทรัพย์สินโดยมิชอบ การติดสินบน การทำหลักฐานเท็จก็ตกอยู่ในข่ายนี้ด้วยเหมือนกัน ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานว่า “ จงอย่ากิน (โกง) สมบัติของสุเจ้าในระหว่างสุเจ้าโดยเท็จ และ (จงอย่า) ทำโดยนัยนั้นให้ถึง (เป็นอามิสติดสินบน) ผู้พิพากษา (หรือ) เจ้าหน้าที่เพื่อสุเจ้าจะได้กินส่วนหนึ่งของผู้คนโดยบาป (คือไม่เป็นธรรม) ทั้ง ๆ ที่สุเจ้ารู้ดีอยู่ ” (อัลบะเกาะเราะฮ์:188)

ความที่สังคมมีแนวโน้มไปในทางวัตถุนิยมมากขึ้น มนุษย์จึงอาศัยวิธีการต่าง ๆ นานา เช่น คดโกง ผูกขาด กินดอกเบี้ย ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความมั่งคั่งให้แก่ตนเอง ดังนั้นกฎหมายอิสลามจึงให้อำนาจแก่รัฐอย่างเต็มที่ในการลงโทษผู้ที่ประกอบกิจกรรมที่เป็นพิษภัยต่อสังคมเหล่านี้ เกี่ยวกับเรื่องผูกขาด อิสลามถือว่าการสะสมทรัพย์สินสมบัติหรือการผูกขาดจะต้องถูกลงโทษเพราะว่ามันทำให้ปัจจัยต่าง ๆ ไม่ออกมาหมุนเวียนและเป็นการปล้นชิงทรัพย์สินของส่วนรวมไปครอบครองไว้แต่เพียงคนเดียว โดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด “ พวกเขาได้กินทรัพย์สินสมบัติของมนุษย์โดยเท็จและหันห่างจากทางของอัลลอฮ์ ส่วนบรรดาผู้สะสมทองคำและเงินและไม่ใช้จ่ายมันในทางของ อัลลอฮ์ ดังนั้นจงแจ้งแก่เขาซึ่งการลงโทษอันเจ็บปวด ” (อัลเตาบะฮ์: 34)

31.66 การใช้อย่างสมคูล

กล่าวคือผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไม่ควรจะสูญเสียสุร่ายและตระหนี่จนเกินไป คัมภีร์อัลกุรอานกล่าวว่า “ และจงอย่าทำให้มือของเจ้าเป็นห่วงคล้องคอของเจ้า (คือ

ตระหนี่ถี่เหนียวมาก) และจงอย่าใช้มันอย่างแบหราบ (คือใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเกินตัว) มิฉะนั้น (ในที่สุด) เจ้าจะนั่งเป็นผู้ถูกครหาและหมดตัว” (บะนีอิสรอฮิด : 29)

และอีกตอนหนึ่งว่า “(พระองค์ไม่ทรงโปรดปราน) บรรดาผู้ตระหนี่และกำชับ (เสียมสอน) มนุษย์ในการตระหนี่และซ่อนเร้น (ความมั่งคั่ง, ฐานะ, ปัญญา) ที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานแก่พวกเขาจากความโปรดปรานของพระองค์ (ไม่ยอมบริจาค) และเราได้เตรียมการลงโทษอันอภัยสำหรับผู้ปฏิเสธ (หลักธรรม)” “และบรรดาผู้ใช้จ่ายทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเพื่ออวดมุนษย์และพวกเขาไม่ศรัทธาในอัลลอฮ์ และไม่ (ศรัทธา) ในวันสุดท้าย และผู้ใดมีมารเป็นสหายของเขา ดังนั้นมันเป็นสหายที่เลวทราม” (อัซซุครุฟ : 37- 38)

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นบัญญัติที่อิสลามสอนให้รักษาคุณภาพในการใช้ทรัพย์สิน เกี่ยวกับเรื่องการใช้ทรัพย์สินนั้น อาจกล่าวได้ว่า สินค้าและทรัพย์สินที่หามาได้โดยถูกกฎหมายนั้นเป็นความมั่งคั่งที่พระเจ้าเป็นเจ้าของได้จัดเตรียมไว้ให้เป็นเครื่องยังชีพซึ่งจะต้องระวังรักษาและไม่ปล่อยให้ไปโดยไม่เกิดประโยชน์ สำหรับบุคคลที่ไร้สมรรถภาพควรมีผู้ดูแลทรัพย์สินให้ ไม่ควรที่จะปล่อยให้ใช้ทรัพย์สินของตัวเองอย่างสุรุ่ยสุร่าย

31.7 เงื่อนไขของผู้ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาต

อับลอรอฮิด เจมะและคณะ (2546 38) กล่าวในหนังสือการคำนวณชะกาต ธุรกิจอุมมัตอิสลามและการจัดการว่า เงื่อนไขของผู้ที่จะทำหน้าที่จัดเก็บชะกาต ประกอบด้วย

31.7.1 เป็นมุสลิม เนื่องจากชะกาตเป็นกิจการด้านศาสนาอิสลาม ดังนั้นผู้จัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงต้องเป็นมุสลิม

31.7.2 เป็นผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะและมีสติปัญญาสมบูรณ์

31.7.3 เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจในความซื่อสัตย์ สุจริต

31.7.4 มีความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดเก็บชะกาต

อับลอรอฮิด ฮัยค์ (อ้างถึงใน อับลอรอฮิด เจมะและคณะ , 2546 38) กล่าวว่า ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บรวบรวมชะกาต คือผู้ที่ถูกจ้างให้ทำหน้าที่บริหารกองทุนชะกาต ตรงไหนที่องค์กรได้จัดให้มีสำนักงานรวบรวมชะกาต เงินชะกาตส่วนหนึ่งก็สามารถนำมาจ่ายเป็นเงินเดือนหรือค่าจ้างให้พวกเขาโดยไม่คำนึงถึงว่าคนเหล่านั้นมีฐานะทางการเงินอย่างไร เพราะมันเป็นค่าตอบแทนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับชะกาต ส่วนอัตราค่าตอบแทนจะเป็นจำนวนเท่าใดนั้น ก็ให้ขึ้นอยู่กับลักษณะและระดับความรับผิดชอบของงาน ซึ่งองค์กรนั้นจะเป็นผู้กำหนด นักวิชาการ

บางคนบอกว่าเพดานเงินเดือนและค่าจ้างคนที่ทำงานด้านชะกาดควรอยู่ที่ **5%** ในขณะที่บางคนก็อนุญาตให้ถึง **75%** ของทุนชะกาดที่มี

อัลกอรอฏอวีย์ (อ้างถึงในอัลคุดรอซิด เจมะมะและคณะ, **2546:39**) ว่าผู้ทำหน้าที่รวบรวมชะกาดมีภารกิจ **2** ลักษณะ คือ

1. ผู้จัดเก็บภาษีชะกาดจากบรรดาผู้มีหน้าที่ต้องจ่ายชะกาดทั้งหลาย
2. ผู้ทำหน้าที่จัดสรรและแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิแล้วจัดลำดับความจำเป็น พร้อมทั้งคำนวณปริมาณที่ผู้มีสิทธิรับชะกาดที่แต่ละคนมีความจำเป็นต้องใช้ด้วย

สำนักจุฬาราชมนตรี (ม.ป.ป. :150- 153) กล่าวว่า นักวิชาการนิติศาสตร์อิสลาม ได้สรุปคุณสมบัติของผู้บริหารมี **4** ประการคือ

1. มีความรู้ อย่างแตกฉาน ในในบทบัญญัติของอัลเลาะห์ สุบฯ และหลักนิติศาสตร์อิสลาม รวมทั้งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ตนบริหาร ผู้นำที่ขาดความรู้จะตกเป็นหุ่นใ้คนอื่นเชิดและในที่สุดก็นำสังคมไปสู่ความย่อยยับ ถ้าพึ่งความรู้นิติศาสตร์อย่างเดียวนั้นคงไม่เป็นการเพียงพอสำหรับการเป็นผู้บริหารและผู้นำจะต้องมีความรู้ทางรัฐศาสตร์ด้วย เพราะหากผู้บริหารและผู้นำมีแต่ความรู้นิติศาสตร์ขาดความรู้ทางรัฐศาสตร์ไม่นานความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้นในสังคมนั้น ความรู้ทางรัฐศาสตร์สามารถผ่อนคลายความตึงเครียดทางด้านวิชาการ และสามารถลดความตึงเครียดในการใช้อำนาจตามหลักนิติศาสตร์

2. มีความยุติธรรม การเป็นผู้นำจะต้องใช้อำนาจไปตัดสินความผิดความถูกของประชาชนหากผู้นำขาดความยุติธรรมแล้ว การบริหารก็ขาดความเป็นธรรม สังคมจะมีแต่ความลำเอียง และมีความแตกแยกตามมาไม่รู้จบสิ้น

3. มีความพร้อมสมบูรณ์อยู่ในตัวเองไม่หวั่นไหวในการปฏิบัติหน้าที่นั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่โอนเอนไปจากหลักการ

4. มีอวัยวะครบสมบูรณ์ และประสาทสัมผัสเป็นปกติไม่พิการ

การุน ฎุใหญ่ (**2530: 91- 97**) กล่าวถึงลักษณะของผู้บริหารว่าต้องประกอบด้วย

1. มีบุคลิกภาพที่น่าดึงดูดใจ เฉลียวฉลาด ชอบคิดพิจารณา ช่างสังเกต ไคร่ครวญ มีวิจรณ์ญาณกว้างไกล มีจิตใจเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความซื่อสัตย์กระตือรือร้น และมั่นใจในตัวเอง

2. มีความเข้มแข็ง ความมุ่งมั่น กล้าตัดสินใจและกล้าเผชิญปัญหาสามารถโน้มน้าว สร้างความเชื่อถือแก่ผู้ตาม

3. มีความสามารถในการบริหารและการครองใจคน

อับดุลฮาติม มินฮาร์ (2535: 23-24) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้บริหารในหนังสือวิทยานิพนธ์งานวิจัยดังนี้

1. จะต้องยึดมั่นในคำสอนของอัลลอฮอย่างแน่นแฟ้น เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น เป็นผู้ชักชวนให้ทำดี ห้ามปรามสิ่งชั่วร้ายและกล้าพูดความจริง
 2. ต้องมีปณิธานว่าจะทำงานเพื่อหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ และหวังโลกหน้า หลีกเลี่ยงการอวดอ้างหรือพูดโกหกและต้องไม่สรรเสริญเยินยอผู้คนมากเกินไป
 3. ต้องยึดอัลกุรอานและหะดีษ (คำสอนของศาสดา) เป็นหลักในการปฏิบัติงาน เพราะเป็นรากฐานที่สำคัญและปราศจากข้อสงสัยใด ๆ
 4. จะต้องเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง อ่านและค้นคว้าให้มากรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัว สภาพการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาท้าทายต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญ
 5. จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์อิสลาม และเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษยชาติทั้งมีความรู้พอควรเกี่ยวกับวิชาด้านสากลจักรวาลและชีววิทยา
 6. จะต้องจำตัวบทอัลกุรอานและหะดีษ (คำสอนของศาสดา) ได้มาก มีความรู้ด้านภาษาดีและต้องรู้ภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาอาหรับ
 7. ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความรับผิดชอบสูงและมีความเหมาะสมทางวิชาการ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย หลักฐาน เหตุผลและวิธีการที่น่าพอใจ
 8. ต้องเป็นผู้มีมารยาทดี มีความประพฤติเรียบร้อยเป็นที่รักใคร่ของหมู่คณะ เพื่อให้หมู่มชนนั้นเชื่อถือและปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจง
 9. ต้องมีความอ่อนโยน อุดมทน ทำประโยชน์ ตลอดจนทำให้หมู่คณะเข้าใจศาสนาอย่างกระจ่างแจ้ง
 10. ต้องเป็นคนมักน้อย พอใจที่อัลลอฮทรงประทานมาให้ เพื่อเป็นผู้ที่มีเกียรติคู่ควรแก่การเคารพรักและพ้นจากการดูถูกดูแคลน
 11. ต้องอ่านอัลกุรอานได้ดี รู้เกณฑ์การอ่านอย่างดี
 12. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับบุคลิกภาพ
- จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า อิสลามให้ความสำคัญกับหน่วยงานจัดการชะกาศมากเพราะในการจัดการชะกาศนั้นผู้จัดเก็บจะต้องมีความรู้มีบุคลิกภาพที่ดีโดยยึดแบบจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่งท่านศาสดาเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากอิสลามและเข้าสู่กระบวนการเป็นผู้นำโดยกระบวนการทางการเลือกตั้ง ซึ่งหมายความว่าบุคคลที่เป็นผู้จัดเก็บชะกาศนั้นเป็นผู้ได้รับการสรรหาตามเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด

3.2 การจ่ายชะกาต

3.21 ข้อกำหนดสำหรับผู้ไม่จ่ายชะกาต

อรุณ บุญชม (2536: 42- 43) กล่าวว่าข้อกำหนดสำหรับผู้ไม่จ่ายชะกาต พร้อมทั้งปฏิเสธชะกาต เป็นที่ทราบแล้วว่า ชะกาต คือข้อบัญญัติอิสลามข้อที่สามารถรองจากการกล่าวคำปฏิญาณ และละหมาด ด้วยเหตุนี้นักปราชญ์จึงมีมติร่วมกันว่า ผู้ที่ปฏิเสธชะกาตว่าไม่ใช่เป็นข้อบัญญัติอิสลาม และปฏิเสธว่าชะกาตไม่ใช่เป็นข้อบังคับ ผู้นั้นก็จะพ้นสภาพการเป็นมุสลิม ถ้าหากเขาไม่สำนึกผิดและกลับตัวทั้งนี้เพราะ ชะกาตนั้นเป็นที่รู้กันอยู่ว่าเป็นข้อบังคับ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้รู้หรือไม่รู้ก็ตามโดยไม่จำเป็นต้องค้นหา หลักฐานแต่อย่างใด

ท่านนะวะวีได้รายงานจากค็อตตอบีว่า : ผู้ที่ปฏิเสธว่าชะกาตไม่ใช่เป็นข้อบังคับ ในยุคนี้ถือว่าเขาจะพ้นสภาพการเป็นมุสลิม โดยการลงมติของมวลมนุษย ...

อิบนุสะฮ์ อัลอัศกอลานีย์ ได้กล่าวว่า : สำหรับหลักฐานเรื่องชะกาตเป็นข้อบังคับนั้น ผู้ใดปฏิเสธ ผู้นั้นพ้นสภาพการเป็นมุสลิม (ทัศฮ์ลอบารี 3/ 262)

ข้อกำหนดสำหรับผู้ไม่จ่ายชะกาตเพราะความตระหนี่เหนียว : ผู้ที่ไม่จ่ายชะกาต แต่ยังคงยึดมั่นและยอมรับว่าชะกาตเป็นข้อบังคับ ผู้นั้นเป็นคนชั่ว มีบาป จะได้รับการลงโทษอย่างร้ายแรงในวันสิ้นโลก และคำคำรัสของอัลลอฮ์ดังต่อไปนี้ก็เพียงพอแล้วสำหรับโทษทัณฑ์ของเขา ซึ่งมีความว่า :

“และบรรดาผู้สะสมทองคำและเงิน โดยไม่ยอมจ่ายไปในวิถีทางของอัลลอฮ์ จงแจ้งข่าวดีแก่พวกเขาเถิดว่าจะได้รับการลงโทษที่เจ็บปวดในวันที่เขาถูกนำมาเผาไฟนรก แล้วนำเขาไปนบนหน้าผาก สีข้าง และหลังของพวกเขา นี่คือน้ำที่พวกเขาสะสมไว้เพื่อตัวของพวกเขาเอง ดังนั้นพวกเขาจึงลิ้มรสสิ่งที่พวกเขาได้สะสมไว้เถิด”

และได้มีรายงานจากอิบนุอุมร์ ที่พาดพิงถึงท่านศาสดา มีความว่า

“ทุกสิ่งที่มีมีการจ่ายชะกาต นั้นไม่ใช่เป็นการสะสม.. และทุกสิ่งที่ไม่มีการจ่ายชะกาต นั้นคือการสะสม”

บันทึกโดยบุคอรี หะดีษหมายเลข 1338 จากอะบีสุรอยเราะห์ มีความว่า “ผู้ใดที่อัลลอฮ์ได้ประทานทรัพย์ให้ และเขาไม่จ่ายชะกาต ในวันสิ้นโลกทรัพย์นั้นจะถูกให้แปลงร่างเป็นงูหัวล้าน มีเขี้ยวสองเขี้ยว มันจะมารัดตัวเขาในวันสิ้นโลกจนถึงขากรรไกรทั้งสองข้างของเขา แล้วมันจะพูดว่า : ข้าคือทรัพย์ของเจ้า ข้าคือสิ่งที่เจ้าสะสมไว้...” (อาลิอิมรอน : 180)

322 ทรัพย์สินที่จำเป็นต้องจ่ายชะภาค

หลักการที่ทำให้ชะภาคผูกพันกับทรัพย์สินก็คือ การออกเลยและเจริญขึ้นของทรัพย์สิน ดังนั้นทรัพย์สินทุกประเภทที่ออกเลยและเจริญขึ้นได้ (ทรัพย์สินเป็น) จึงเป็นทรัพย์สินที่ชะภาคเข้ามาเกี่ยวข้อง และทรัพย์สินทุกประเภทที่ไม่อาจออกเลยและเจริญขึ้นได้ (ทรัพย์สินตาย) ชะภาคจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง

เคล็ดลับที่ต้องรักษาหลักการนี้ชัดเจน เพราะทรัพย์สินที่ไม่อาจออกเลยและเจริญขึ้นได้ เมื่อจำเป็นต้องจ่ายชะภาค ก็จะทำให้ทรัพย์สินนั้นหมดไปภายในระยะเวลาสี่สิบปีโดยประมาณ ซึ่งจะเป็ผลเสียแก่เจ้าของทรัพย์สิน

ส่วนทรัพย์สินที่ออกเลยและเจริญเติบโตได้ ชะภาคจะเข้าไปผูกพันกับทรัพย์สินนั้นตามความเจริญเติบโตของมัน ดังนั้นจึงไม่ต้องกลัวว่า ชะภาคจะกินทรัพย์สินนั้นหมด ทรัพย์สินที่จำเป็นต้องจ่ายชะภาค ได้แก่

3221 ทองคำและเงิน

ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเงินตราหรือเป็นแท่ง และไม่คำนึงว่าทองคำและเงินนั้นอยู่ในการครอบครองอย่างแท้จริงหรือถือได้ว่าได้ครอบครอง หมายความว่า ไม่ว่าจะเป็ทองคำและเงินจริง ๆ หรือเป็นธนบัตรที่แทนค่าทองคำและเงิน ที่ถือเป็นสัญญาค้ำประกัน การจ่ายให้เท่าราคาจริงเป็นทองคำหรือเงินก็ตาม ซึ่งมีหลักฐานว่าจำเป็นต้องจ่ายชะภาคทองคำและเงิน ตามคำดำรัสของ อัลลอฮฺความว่า “และพวกที่สะสมทองคำและเงินและไม่ยอมจ่ายมันไปในวิถีทางของอัลลอฮฺ เจ้าจงแจ้งข่าวคิแก่พวกเขาเถิดว่าจะได้รับการลงโทษที่เจ็บปวด” (อัลเตาบะหะ: 24)

ชะภาคจะเกี่ยวข้องับประเภทของทองคำและเงิน ดังต่อไปนี้ :

- ก. เหยียเงินและเหยียทอง และเงินทองที่ถลุงแล้วเพื่อใช้ในทางธุรกิจ
- ข. ทองคำและเงินแท่ง
- ค. ภาชนะหรือชิ้นส่วนที่เป็นทองหรือเงินที่เตรียมไว้ใช้หรือประดับ

เครื่องประดับที่เป็นทองคำหรือเงินที่ไม่ต้องจ่ายชะภาค :

เครื่องประดับที่ศาสนาอนุมัติ ถูกยกเว้นไม่ต้องจ่ายชะภาค เช่น การที่ผู้หญิงมีเครื่องประดับทองคำหรือเงิน และไม่มากถึงขั้นที่จะเรียกว่าเป็นความฟุ่มเฟือยตามประเพณีทั่วไป และการที่ผู้ชายมีแหวนเงิน ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะภาค เพราะเมื่อถือว่ทั้งสองเป็นเครื่องประดับไปแล้วโอกาสที่มันจะเพิ่มพูนหรือเจริญเติบโตขึ้นก็หมดไป และทำให้มันกลายเป็นทรัพย์สินที่ตาย ไม่เกิดความเพิ่มพูนขึ้นมา

ญาบิร ได้รายงานจากท่านศาสดาคความว่า: “ไม่มีชะภาคในเครื่องประดับ” บันทีกโดยอัลบัยฮะกีฮ์ หมายเลขหะดีษ 4/138 และคารุคุนีย์ หมายเลขหะดีษ 2/107

3222 ปศุสัตว์

ได้แก่ อุฐ วัว ควาย แพะ และแกะ มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่าจำเป็นต้องจ่าย
ชะกาดในสัตว์เหล่านี้

คำกล่าวของศาสตราจารย์โดยบุคอรีย์ หะดีษหมายเลข 1386 ได้รายงาน
จาก อะนัส บุตร มาลิก ว่า อะบุบักร์ ได้เขียนสาส์นไปให้เขาฉบับหนึ่งและแต่งตั้งเขาด้วยสาส์นฉบับ
นั้นให้ไปบาท์เรน ขึ้นต้นสาส์นฉบับนั้น ความว่า :

“ในนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงเมตตายิ่ง ผู้ทรงกรุณายิ่ง นี่คือข้อกำหนดชะกาดที่
ท่านศาสดา ได้กำหนดเหนือมุสลิม มุสลิมคนใดเรียกเก็บตามวิถีทางของมัน ก็จงมอบมันให้เขา และ
ผู้ใดเรียกเก็บเกินอัตรา ก็อย่าให้เขา ”

3223 ธัญพืชและผลไม้

จำเป็นต้องจ่ายชะกาด ในธัญพืชและผลไม้ชนิดที่มนุษย์ใช้รับประทานเป็น
อาหารหลักในยามปกติ และสามารถเก็บไว้ได้นานโดยไม่เสีย ซึ่งผลไม้ได้แก่ อินทผลัมสุก และ
องุ่น ธัญพืชได้แก่ ข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี ข้าวสาร์ ถั่ว และข้าว โปด เป็นต้น จะไม่พิจารณาอาหาร
หลักที่ใช้บริโภคในยามไม่ปกติ และในยามขาดแคลน

มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่าจำเป็นต้องจ่ายชะกาดในธัญพืชและผลไม้ จากคำดำรัส
ของ อัลลอฮ์ ที่มีความว่า : “ท่านทั้งหลายจงรับประทานผลของมันเมื่อมันออกผล และจงจ่ายสิทธิ์
ของมันในวันที่เก็บเกี่ยวมัน” (อัลอันอาม : 141)

จากคำกล่าวของท่านศาสดาบันทึกโดยอะบูดาอูด หะดีษหมายเลข 16023
และติรมิซีย์ หะดีษหมายเลข 644 กล่าวว่า เป็นคำกล่าวของท่านศาสดาที่ สะฮัน รายงานจาก อัดดาบ
บุตร อุสัยด์ มีความว่า : “ท่านศาสดา ได้ใช้ให้คำนวณองุ่น เช่นเดียวกับที่ใช้ให้คำนวณอินทผลัม
และให้เก็บชะกาด ของมันเป็นองุ่นแห้ง เช่นเดียวกับที่เก็บชะกาดอินทผลัมเป็นอินทผลัมแห้ง ”

3224 ทรัพย์สินที่ใช้ในการค้า

การค้า หมายถึง การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินกับสิ่งตอบแทน เพื่อผลกำไร และ
การค้าไม่จำกัดว่าเป็นทรัพย์สินประเภทใด ดังนั้นทรัพย์สินที่ใช้ในการค้าก็คือสินค้าที่มีการเปลี่ยน
มือเพื่อผลกำไร

หลักฐานที่บ่งชี้ว่าจำเป็นต้องจ่ายชะกาดในทรัพย์สินที่ใช้ในการค้า ได้แก่
คำดำรัสของอัลลอฮ์ มีความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายจงบริจาคสิ่งที่ดี ที่ท่านแสวงหามาได้”
(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 267)

บันทึกโดยอะบูดาอูด ได้รายงานจากสะมุเราะห์ บุตร ยุนอุบ ว่า : “ท่าน
ศาสดา ได้ใช้พวกเราให้จ่าย ชะกาดในทุกสิ่งทีเตรียมไว้ทำการค้า ”

ทรัพย์สินที่อยู่ในครอบครอง จะไม่กลายเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการค้า ที่จำเป็นต้องจ่ายชะงาด นอกจากต้องมีเงื่อนไขสองประการ ดังนี้ :

ได้ทรัพย์สินนั้นมาครอบครองโดยมีข้อตกลงแลกเปลี่ยน เช่น ซื้อขาย เช่า ค่าสมรส เป็นต้น ถ้าหากได้มาครอบครองโดยรับมรดก หรือพินัยกรรม หรือยกให้จะไม่กลายเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการค้า

เมื่อครอบครองแล้วตั้งเจตนาเอาไว้ใช้ในการค้า และการตั้งเจตนานี้มีอยู่ โดยตลอด ถ้าหากได้ครอบครองแล้วไม่ได้ตั้งเจตนาเอาไว้ใช้ในการค้า ก็จะไม่กลายเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการค้าที่จำเป็นต้องจ่ายชะงาด ถึงแม้จะตั้งเจตนาเอาไว้ใช้ในการค้าภายหลังจากนั้นก็ตาม และจะมีลักษณะเช่นเดียวกันเมื่อได้ซื้อเข้ามาโดยมีเจตนาเอาไว้ใช้ในการค้าแล้ว ต่อมาได้เปลี่ยนเจตนาถือไว้ครอบครองไม่ถือไว้ทำการค้า ก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะงาด

3225 สินแร่และทรัพย์สินที่ถูกฝัง

หมายถึง ทองคำและเงิน ที่ถูกนำออกมาจากใต้ดิน ถ้าหากได้มีการนำออกมาจากใต้พื้นดินทำความสะอาดและถลุง นั่นคือสินแร่ และถ้าหากถูกฝังไว้ใต้ดินก่อนยุคอิสลาม นั่นคือทรัพย์สินที่ถูกฝัง

หลักฐานที่จำเป็นต้องจ่ายชะงาดในสินแร่ :

คำกล่าวของทาสาคาที่บัยฮะกี ได้รายงานมีความว่า “ ท่านศาสดาได้เก็บชะงาด จากสินแร่ที่ขุดได้จากเมืองกอบัล ”

หลักฐานที่ว่าจำเป็นต้องจ่ายชะงาดในทรัพย์สินที่ฝังดินอยู่ :

คำกล่าวของท่านศาสดาที่บ้านทีก โดยบุคอรีฮ์ หะดีษหมายเลข 428 และมุสลิม หะดีษหมายเลข 1710 ได้รายงานจาก อะบีสุรอยเราะห์ จากท่านศาสดา มีความว่า “ ในทรัพย์สินที่ถูกฝังดินนั้นต้องจ่ายเศษหนึ่งส่วนห้า ”

323 พิกัดชะงาด

อรุณ บุญชม (2536: 51-52) ในหนังสืออัลฟิกฮฺ (นิติศาสตร์อิสลาม) กล่าวว่า พิกัดชะงาด คือ อัตราขั้นต่ำของทรัพย์สินที่เมื่อครอบครองไว้ จำเป็นต้องจ่ายชะงาด และถ้าหากครอบครองไว้ไม่ถึงอัตราขั้นต่ำที่ศาสนากำหนด ก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะงาด

3231 พิกัดของทองคำและเงิน

เงื่อนไขที่จะใช้บังคับในการจ่ายชะงาดทองคำและเงินจะต้องครอบครองไว้ครบปี เมื่อครบพิกัดทองคำหรือเงิน ก็มีเงื่อนไขที่ใช้บังคับในการจ่ายชะงาดทองคำและเงินว่า ต้องครอบครองไว้ครบหนึ่งปีเต็ม โดยในรอบปีนั้นทรัพย์สินจะต้องไม่ลดน้อยลงจากพิกัดขั้นต่ำ

คำพูดของท่านศาสดา ในบันทึกของอะบูดาวูด หะดีษหมายเลข 1573

ความว่า: “ไม่มีชะกาดในทรัพย์สินจนกว่าจะครอบครองไว้ครบปี” หมายถึงปีทางจันทรคติ

ถ้าหากจำนวนทรัพย์สินที่ครอบครองไว้ลดต่ำกว่าพิกัตขั้นต่ำ แม้เพียงวันเดียว หรือชั่วโมงเดียวในรอบหนึ่งปีก็ตาม แล้วต่อมาทรัพย์สินนั้นเพิ่มขึ้นจนครบพิกัต ให้ยกเลิกวันที่เดิมที่เริ่มครอบครอง และให้ใช้วันที่ใหม่ที่ได้ทรัพย์สินมาครบพิกัต และให้เริ่มนับไปใหม่จนครบรอบปี

จำนวนที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดทองคำและเงิน

เมื่อครอบครองทองคำหรือเงินครบพิกัต หรือเกินกว่าพิกัต และได้ครอบครองไว้ครบหนึ่งปีโดยสมบูรณ์ ก็จำเป็นต้องจ่ายชะกาด ในอัตราส่วน เศษหนึ่งส่วนสี่ของเศษหนึ่งส่วนสิบของทรัพย์สินนั้น หรือเท่ากับอัตราร้อยละ 25

มีหลักฐาน คำกล่าวของศาสดาที่ อะลี กล่าวข้อความในสาส์นของอะบูบักร์ ความว่า “ในเงินนั้นมีชะกาด เศษหนึ่งส่วนสี่ของเศษหนึ่งส่วนสิบ”

3.2.3.2 พิกัตปศุสัตว์ และจำนวนที่ต้องจ่ายชะกาด

อะหมัด อัซฮาร์ บาจิริ (2545: 133) กล่าวถึงชะกาดจากปศุสัตว์นั้นมีอูฐ วัว ควาย แพะ และแกะ ชะกาดจากปศุสัตว์ต้องจ่ายปีละครั้งซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชะกาดสำหรับวัวและควายมีรายละเอียดดังนี้

วัวหรือควาย 30 ตัว ต้องจ่ายชะกาดลูกวัวหรือควายอายุระหว่าง 2-3 ปี 1 ตัว
วัวหรือควาย 40 ตัว ต้องจ่ายชะกาดลูกวัวหรือควายตัวเมียอายุ 4-5 ปี 1 ตัว
จำนวนที่เกินจากนี้ขึ้นให้นับทุกๆ 30 ตัว ต้องจ่ายชะกาดลูกวัวหรือควายอายุ 2-3 ปี หนึ่งตัว และทุกๆ 40 ตัว ต้องจ่ายชะกาดลูกวัวหรือควาย ตัวเมีย อายุ 3-4 ปี หนึ่งตัว เมื่อยึดการคำนวณอันหลังสุดนี้ก็จะเห็นได้ว่า ถ้ามีวัวหรือควาย จำนวน 60 ตัว ต้องจ่ายชะกาดลูกวัวหรือควาย อายุ 2-3 ปี จำนวน 2 ตัว ถ้ามีวัวหรือควาย 70 ตัว ต้องจ่ายชะกาด ลูกวัวหรือควาย อายุ 2-3 ปี 1 ตัว และลูกวัวหรือควาย ตัวเมียอายุ 3-4 ปี 1 ตัว ถ้ามีวัวหรือควาย 80 ตัว ต้องจ่ายชะกาด ลูกวัวหรือควาย ตัวเมียอายุระหว่าง 3-4 ปี 2 ตัว ถ้ามีวัวหรือควาย 90 ตัว ต้องจ่ายชะกาด ลูกวัวหรือควาย อายุ 2-3 ปี จำนวน 3 ตัว ถ้ามีอยู่ 100 ตัว ต้องจ่ายชะกาด ลูกวัวหรือควาย ตัวเมียอายุ 3-4 ปี 2 ตัว ดังนี้เรื่อยไป

ชะกาดสำหรับแพะและแกะกำหนดไว้ดังนี้

ถ้ามี 40-120 ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ 1 ตัว

121-200 ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ 2 ตัว

201-399 ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ 3 ตัว

400-499 ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ 4 ตัว

500- 599 ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ **5** ตัว

และทุก ๆ **100**ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ **1** ตัว เช่น มีแพะหรือแกะ **600**ตัว ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ ไป **6**ตัว และถ้ามีแพะหรือแกะ **700**ตัว ก็ต้องจ่ายชะกาดแพะหรือแกะ **7**ตัว เป็นต้น

3.2.3.3 พืชผักผลไม้

อะหมัด อัสฮาร์ บาซิริ (**2545:134**) ชะกาดสำหรับพืชผลทางการเกษตรนั้นจะมาจากผลผลิตที่เป็นอาหารหลัก สามารถเก็บรักษาและทำให้แห้งได้ เช่น ข้าว ข้าวโพด แป้ง และอื่น ๆ เป็นต้น ชะกาดพืชผลทางการเกษตรจะจ่ายไปก็เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว ด้วยการคำนวณว่าเมื่อครบ **15**ควินทัลแล้ว ชะกาดที่ต้องจ่ายคือ อัตรา **5**เปอร์เซ็นต์ สำหรับพืชผลที่ต้องใช้ชลประทานด้วยเครื่องมือ และ **10**เปอร์เซ็นต์ สำหรับพืชผลที่อาศัยน้ำฝน (**1** ควินทัล เท่ากับ **100**กิโลกรัม)

นอกจากผลิตผลทางการเกษตรกรรมที่เป็นอาหารหลักแล้ว ผลผลิตจากการเกษตรอื่น ๆ ซึ่งกลายเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแก่เจ้าของ เช่น กาแฟ มะพร้าว ฯลฯ และชะกาดที่ต้องจ่ายนั้นจะดูว่าการเพาะปลูกนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลหรือไม่ ถ้าไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายมากนัก เช่น มะพร้าว ก็ต้องจ่ายชะกาดจำนวน **10**เปอร์เซ็นต์ และถ้าเสียค่าใช้จ่ายมากในการดูแลรักษา ก็จ่ายชะกาดเพียง **5**เปอร์เซ็นต์

3.2.3.4 ชะกาดแร่ธาตุและขุมทรัพย์ที่พบได้ในดิน

เอ็ม อับดุลมันนาน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , **2546:121-122**) ระบุว่าชะกาดที่เก็บจากแร่ธาตุและขุมทรัพย์ที่พบได้ในดินนี้ เป็นแหล่งรายได้ชนิดหนึ่งของกองคลังอิสลาม ถ้าหากว่าสินแร่ที่พบได้เป็นวัตถุแข็งและสามารถจะหลอมละลายเป็นรูปต่าง ๆ ได้ เช่นเดียวกับทองคำ เงิน เหล็ก เป็นต้น จะต้องจ่ายชะกาด **1** ใน **5 (20%)** เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในกิจการของสังคม

เอ็ม อับดุลมันนาน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , **2546:129-130**) กล่าวว่า ความจริงแล้วเรื่องประเภทของทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะกาด ซึ่งกำหนดไว้ในตอนยุคต้นของอิสลามนั้น ในปัจจุบันอาจจะน้อยเกินไป และการที่อิสลามกำหนดทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะกาดไว้เพียงเท่าที่กล่าวมานั้นก็มีได้หมายความว่า จะเก็บชะกาดจากทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาไม่ได้ เพราะโลกในยุคปัจจุบันกับสมัยก่อนนั้น ไม่เหมือนกัน เกี่ยวกับเรื่องนี้บรรดานักกฎหมายอิสลามได้เคยศึกษาพิจารณาและถกเถียงกันมานานแล้ว สันนิบาตรอาหรับเองก็เคยจัดสัมมนาเกี่ยวกับเรื่องประเภทของทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะกาดขึ้น และได้มีการเสนอรายงานอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเรื่องการสมานสามัคคีทางสังคมในโลกอาหรับสู่ที่ประชุมในดามัสกัส ประเทศซีเรีย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. **1962** มาแล้ว รายงานดังกล่าวจัดทำโดยเชค มุฮัมมัด อูบู ชะฮ์

เราะฮ์, เซค อับดุล วาฮับ คอลัฟ แห่งคณะนิติศาสตร์ แห่ง มหาวิทยาลัยโคโร และ เซคเราะฮ์มาน
หะซัน แห่งมหาวิทยาลัย อัล อฮัร ประเทศอียิปต์

ในรายงานดังกล่าวได้ให้ทัศนะว่า ทรัพย์สินทุกชนิด ซึ่งไม่เป็นผู้ที่รู้จักกัน
ในสมัยอิสลามยุคต้น ๆ เช่น เครื่องจักรทางอุตสาหกรรม พันธบัตร และอื่น ๆ ก็ควรนำมาคิด
ชะกาตด้วยเหมือนกัน

3235 ชะกาตบนเครื่องจักรอุตสาหกรรม

เอ็ม อับดุลมันนान (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , 2546:130) กล่าวว่า
เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีรายงานกล่าวว่า “ในสมัยปัจจุบันเราหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องคิดชะกาต จากทรัพย์สิน
ประเภทนี้ เพราะเป็นทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดผลผลิต และเป็นสิ่งที่นักกฎหมายสมัยก่อนมิได้
คำนึงถึง ความจริงทรัพย์สินใดก็ได้แต่ที่เป็นเครื่องมือที่เจ้าของนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างผล
กำไร ทรัพย์สินนั้นก็ควรจะถูกถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดผลผลิต และควรจะต้องนำมาคิด
ชะกาตด้วย ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่เจ้าของโรงงานได้มาจากการใช้เครื่องจักรอุตสาหกรรม และ
เครื่องจักรนี้ก็มิใช่เป็นชนิดเดียวกับเครื่องมือของช่างตีเหล็กหรือช่างไม้ ซึ่งใช้อยู่คนเดียวเท่านั้น
ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงควรที่จะเก็บชะกาตจากทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมโดยเหตุที่ว่าทรัพย์สิน
ประเภทนี้เป็นทรัพย์สินที่มีผลผลิตและไม่อยู่ในประเภทปัจจัยที่สนองความต้องการพื้นฐานที่บุคคล
จำเป็นต้องมีไว้ในครอบครอง นักกฎหมายสมัยก่อนไม่คิดชะกาต จากอุปกรณ์ทางอุตสาหกรรม
เพราะอุปกรณ์การผลิตในสมัยก่อนเป็นเครื่องมือแบบง่าย ๆ และตัวมันเองก็ไม่ได้มีผลผลิตอะไร
เหมือนกับในปัจจุบันการผลิตจะมีขึ้นจากอุปกรณ์เหล่านี้ก็ต่อเมื่อคนงานไปใช้มัน อย่างไรก็ตาม
เดี๋ยวนี้เครื่องจักรสามารถถือได้ว่าเป็นประเภทเดียวกับสินค้าที่มีผลผลิตสำหรับการจัดเก็บชะกาต
ความคิดเช่นนี้มีได้เป็นสิ่งที่คัดค้านกับนักกฎหมายเก่า เพราะเหตุว่า นักกฎหมายสมัยก่อนไม่รู้ถึง
ปัญหาและไม่สามารถที่จะออกคำตัดสินที่เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ เราเพียงแค่ประยุกต์
ทฤษฎีหลักซึ่งนักกฎหมายสมัยก่อน ๆ ได้คิดขึ้นเท่านั้น

รายงานได้กล่าวถึงอัตราชะกาตที่จะเก็บจากเครื่องจักรทางอุตสาหกรรม
และทรัพย์สินประเภทเดียวกันนี้ และสรุปว่า ควรจะเก็บ 10% ของผลผลิตสุทธิของมัน ทั้งนี้โดย
การเปรียบเทียบจากชะกาตที่เก็บจากผลผลิตของทรัพย์สินทางการเกษตร

3236 ชะกาตจากธนบัตรและอื่น ๆ

เอ็ม อับดุลมันนาน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , 2546:130-131) กล่าว
ว่า ปัญหาของชะกาตจากธนบัตรและกระแสดเงินในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนตั๋วแลกเงิน เช่น สตีอก
หุ้น และพันธบัตร สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นที่รู้จักกันในสมัยอิสลามตอนต้น รายงานได้กล่าวว่า “ สตีอก
หุ้น และพันธบัตรที่มีไว้เพื่อจุดประสงค์ทางการค้าและการหากำไรก็จัดอยู่ในสินค้าที่จะต้องจ่าย

ชะกาต มูลค่าของสต็อก หุ้น และพันธบัตร จะคิดตั้งแต่เริ่มต้นของปี และชะกาตจะคิดจากผลกำไรที่ได้รับ นักกฎหมายเก่าอาจจะเห็นด้วยกับความคิดนี้ และถ้าสต็อก หุ้น และพันธบัตรที่มีไว้เพื่อการลงทุนก็คิดชะกาตจากกำไรหรือส่วนแบ่งจากการลงทุน ทักษะดังกล่าวมานี้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการรวมสต็อกและหุ้นไว้พวกหนึ่ง และพันธบัตรไว้อีกพวกหนึ่ง แต่กลับนำกฎอันเดียวมาใช้ร่วมกันทั้งสามประเภท กล่าวคือสต็อกและหุ้นได้ผลกำไรในรูปของส่วนแบ่งซึ่งแตกต่างกันไปแต่ละปี และเป็นผลกำไรตามหลักอิสลาม ส่วนพันธบัตรนั้นตรงกันข้าม เพราะลักษณะของรายได้ที่เกิดขึ้นจากพันธบัตรนั้นเป็นอัตราตายตัวซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับดอกเบี้ยซึ่งอิสลามห้าม

3237 ชะกาตบนค่าเช่า กำไร และอื่น ๆ

เอ็ม อับดุลมันนาน (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน , 2546: 131-132) กล่าวว่า ปัญหาเรื่องอัตราชะกาตจากค่าเช่าซึ่งมาจากค่าเช่าบ้าน ที่พัก และอื่น ๆ นั้น รายงานได้กล่าวว่า “นักกฎหมายส่วนมากรู้ดีว่า ไม่มีการคิดชะกาตจากบ้านเหตุผลก็คือว่าในสมัยนั้นบ้านมิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการค้าเหมือนในปัจจุบัน แต่ผู้เป็นเจ้าของบ้านใช้เพื่อความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ แต่เดี๋ยวนี้เหตุการณ์ได้เปลี่ยนไปแล้ว เพราะบ้านและทรัพย์สินอื่น ๆ ถูกสร้างขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ในการลงทุนและเพื่อให้คนได้ใช้ประโยชน์ และผลตอบแทนจากบ้านเดี๋ยวนี้ก็สูงกว่าผลตอบแทนจากที่ดินมาก ด้วยเหตุนี้ทำให้มีความคิดว่าจะมีการเก็บชะกาตจากบ้านเช่า ในทำนองเดียวกับที่ในอดีตเคยมีการเก็บชะกาตจากที่ดินบ้าง เพราะไม่ได้มีอะไรแตกต่างไปจากผู้ที่ให้คนอื่นเช่าที่ดินไปทำการเกษตรแล้ว ตัวเองก็เก็บผลตอบแทนจากที่ดินนั้นเลย ดังนั้นจึงไม่เป็นการยุติธรรมอย่างยิ่งที่จะเก็บภาษีจากที่ดินเพียงอย่างเดียวโดยไม่เก็บจากบ้านด้วย นอกจากนี้ยังไม่เป็นธรรมต่อเจ้าของที่ดินเพื่อการเกษตรอีกด้วย ผลที่จะเกิดติดตามมาก็คือจะทำให้เจ้าของที่ดินเพื่อการเกษตรละทิ้งที่ดินและหันมาเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในบ้านกันมากขึ้น ซึ่งหลักกฎหมายอิสลามก็ยังไม่มีการเกณฑ์ที่ไร้เหตุผลเช่นนั้น ความแตกต่างระหว่างเรากับนักกฎหมายเก่า นั้นไม่ใช่ความแตกต่างทางทฤษฎี แต่เป็นความแตกต่างในการประยุกต์ทฤษฎีเท่านั้นเพราะในสมัยของพวกนักกฎหมายเก่า บ้านมิได้ถูกนำมาใช้เพื่อทำประโยชน์ทางการค้าเหมือนในสมัยของเรา”

นักกฎหมายที่มีคุณวุฒิส่วนมากมีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า ชะกาตจากค่าเช่าควรจะเก็บในอัตรา 25% เช่นเดียวกับที่เก็บจากธนบัตรด้วย

3238 ชะกาตเงินเดือน

ซาคียะห์ คารายัต (2538 52) ในหนังสือ zakat pembersih harta dan

jiva ความว่า : ชะกาตเงินเดือนคนส่วนใหญ่จะรู้ความหมายดี แต่ยังไม่มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย ในชุมชน ชะกาตเงินเดือน คือ ชะกาตจากรายได้แต่ละเดือนของแต่ละบุคคล เช่น แพทย์ ทุนายความ นักการบัญชี เป็นต้น

อัตราการจัดจ่ายชะกาตเงินเดือน

ซาคียะห์ คารายัต (2538 67) ในหนังสือ **zakat pembersih harta dan**

jiwa ความว่า: เมื่อครอบครองรายได้จากเงินเดือนครบปีถัด หรือเกินกว่าปีถัดและได้ครอบครองไว้ครบหนึ่งปีจะต้องจ่ายชะกาตในอัตรา **2.5%**

3.239 ชะกาตฟิตเราะฮฺ (ชะกาตบุคคล)

อรุณ บุญชม (2536: 83-84) ชะกาตฟิตเราะฮฺ (ชะกาตบุคคล) คือ อาหารส่วนหนึ่งที่มุสลิมจำเป็นต้องจ่ายแก่ผู้ยากไร้ เพื่อชำระตนเองให้สะอาด และเพื่อชดเชยข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างถือศีลอด เช่น คำพูดที่ไร้สาระ และหยาบคาย เป็นต้น อิบน์อับบาส กล่าวซึ่งมีความว่า “ท่านศาสดา ได้กำหนดชะกาตฟิตร์ เพื่อชำระผู้ถือศีลอดให้สะอาดจากคำพูดที่ไร้สาระ และหยาบคาย และเพื่อเป็นอาหารแก่คนยากไร้” บันทึกโดยอะบูดาอูด

ก. ปริมาณที่ต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺ (ชะกาตบุคคล)

ปริมาณที่แต่ละคนต้องจ่ายเป็นชะกาตฟิตเราะฮฺ คือ อาหารที่มีน้ำหนักประมาณ **2 กิโลกรัม** กับ **8 ซีก** จากสิ่งที่ชาวเมืองที่ผู้จ่ายชะกาตหรือผู้ที่ถูกจ่ายชะกาตแทนให้อาศัยอยู่ ส่วนใหญ่ใช้เป็นอาหารหลัก เช่น ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี ถั่ว หรือแป้ง และถ้าหากจะจ่ายอาหารที่ไม่ใช่อาหารหลักของคนส่วนใหญ่แต่เป็นอาหารที่มีคุณภาพดีกว่า ก็ถือว่าใช้ได้ หากผู้ที่ถูกจ่ายชะกาตให้ เช่น พ่อหรือสามีอยู่เมืองหนึ่ง และผู้ที่ถูกจ่ายแทนให้ เช่น ลูกและภรรยาอยู่อีกเมืองหนึ่ง ให้พิจารณาอาหารหลักในเมืองของผู้ที่ถูกจ่ายแทนให้เป็นเกณฑ์ และต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺในเมืองของผู้ที่ถูกจ่ายแทนให้ ทั้งนี้เพื่อรักษาความรู้สึกของคนยากจนในเมืองนั้น

ข. เวลาที่ต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺ

อนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺ ตั้งแต่เข้าเดือนรอมฎอน และจะเป็นการดียิ่งถ้าจ่ายให้เสร็จก่อนจะทำการละหมาดในวันตรุษ แต่ถ้าหากมีเหตุผล เช่น รอคิวติดรถหรือเพื่อนบ้านมารับชะกาตฟิตเราะฮฺ ก็จะอนุโลมให้ และที่คิฉันควรริบจ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺ เพื่อคนยากจนจะได้นำไปเป็นอาหารในเดือนรอมฎอน และเพื่อมีเวลาพอที่จะแลกเปลี่ยนและจัดเตรียมสิ่งของที่จำเป็นสำหรับครอบครัวได้ทันในวันตรุษ

3.24 ผู้มีสิทธิรับชะกาต

ในการจัดการชะกาตนั้นผู้มีหน้าที่จัดการนอกจากจะต้องคำนวณชะกาตให้ถูกต้องแล้วยังมีหน้าที่ในการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาตและจัดสรรชะกาตอย่างถูกต้องพร้อมทั้งใช้รูปแบบการแจกจ่ายที่มีประสิทธิภาพด้วย

ผู้มีสิทธิรับชะกาด จากคำรัสของอัลลอฮ์ที่มีความว่า :

“ชะกาดนั้นจะต้องตกเป็นของคนยากไร้ คนขัดสน เจ้าหน้าที่ชะกาด ผู้ที่ศรัทธาใหม่ ในเรื่องไถ่ตัวทาส คนที่มีหนี้สิน ในวิถีทางของอัลลอฮ์ และคนเดินทาง เป็นข้อกำหนดจากอัลลอฮ์ และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่าง ทรงเชี่ยวชาญยิ่ง ” (อดเตาบะฮ์ : 60)
ดังมีรายละเอียดแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

อรุณ บุญชม (2536: 70- 71) กล่าวในหนังสืออัลฟิฏฮฺ (นิติศาสตร์อิสลาม) ว่า ผู้มีสิทธิรับชะกาดมีรายละเอียดแต่ละจำพวกดังต่อไปนี้

3241 คนยากไร้ ได้แก่คนที่มีทรัพย์สินไม่พอเป็นค่าอาหาร ค่านุ่งห่มและค่าที่พัก เช่น ต้องการใช้วันละ 100 แต่หาได้เพียงวันละ 30 บาท เป็นต้น

3242 คนขัดสน ได้แก่คนที่มีรายรับไม่พอรายจ่าย เช่น ต้องการใช้วันละ 100 บาท แต่หาได้ 80 บาท เป็นต้น คนในจำพวกนี้และจำพวกก่อนต้องจ่ายชะกาดให้พอใช้ตลอดอายุโดยพิจารณาอายุของคนส่วนใหญ่ตามที่สมควรที่สุด (อัลอะชะฮะห์)

การจ่ายชะกาดให้พอนั้นต้องคำนึงถึงความต้องการแต่งงานด้วยโดยต้องนำมาพิจารณาขณะที่ทำการกำหนดสิ่งที่มีและกำหนดสิ่งที่เขาต้องการ

3243 เจ้าหน้าที่ชะกาด ได้แก่ คนงาน เจ้าหน้าที่ และคนเก็บชะกาด ซึ่งอิหม่ามต้องอาศัยพวกเขาในการจัดเก็บ รวบรวมและแจกจ่ายชะกาด พวกเขาจะได้รับค่าจ้างการทำงานด้วยค่าแรงในอัตราทั่วไปตามท้องตลาด จะจ่ายให้เกินกว่านั้นไม่ได้ และไม่ยินยอมให้จ่ายค่าจ้าง โดยคิดเป็นอัตราร้อยละของชะกาดที่จัดเก็บได้ เพราะไม่มีหลักฐานในเรื่องนี้ที่จริงแล้วพวกเขาเป็นลูกจ้างจะได้รับเฉพาะค่าจ้างในอัตราราคาตามท้องตลาดเท่านั้น

3244 ผู้ที่ศรัทธาใหม่ คือผู้ที่เพิ่งเข้ารับอิสลาม และการจ่ายชะกาดให้เขาจะทำให้ศรัทธาของเขามั่นคงขึ้น หรือมุสลิมที่มีอิทธิพล และอำนาจในหมู่เขา และการจ่ายชะกาดให้เขาจะทำให้ผู้อื่นเข้ารับอิสลามตาม หรือมุสลิมที่อยู่ตามแนวชายแดนคอยทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้ศัตรูบุกโจมตี หรือทำหน้าที่เก็บชะกาด จากกลุ่มชนที่เจ้าหน้าที่ชะกาดเข้าไม่ถึง

ที่ต้องจัดชะกาดให้พวกเขาส่วนหนึ่งก็เพราะมุสลิมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยเขาถ้าไม่จำเป็นต้องพึ่งพา ก็ไม่ต้องจ่ายชะกาดให้

3245 ในการไถ่ตัวทาส ได้แก่ ทาสที่ทำสัญญาไถ่ถอนตนเองจากการเป็นทาส โดยหาเงินมาจ่ายให้นายเป็นงวด ๆ เมื่อจ่ายเงินได้ครบก็จะเป็นอิสระ ดังนั้นให้จ่ายชะกาดแก่ทาสประเภทนี้ ในส่วนที่ไม่สามารถหามาจ่ายค่างวดแก่นายได้

3246 คนมีหนี้สิน คือคนที่มีหนี้สินมาก ไม่สามารถชดใช้ได้ ดังนั้นให้จ่ายชะกาดแก่คนที่มีหนี้สินให้พอชดใช้หนี้สินที่ถึงกำหนดต้องชำระ และให้พอเป็นค่าอาหาร

เครื่องนุ่งห่ม และที่พัก โดยมีเงื่อนไขว่า การกู้ยืมของเขานั้นเป็นการกู้ยืมเพื่อกระทำการที่ไม่ผิด
บัญญัติศาสนา ถ้าหากกู้ยืมเพื่อกระทำการที่ผิดบัญญัติศาสนาก็ไม่ต้องจ่ายชะกาดให้เขานอกจากเขา
จะสำนึกผิด (เตาบะห์) จากความผิดนั้นแล้ว

และจัดเข้าอยู่ในจำพวกนี้เช่นกัน : คนเป็นหนี้เพื่อนำมาใช้ในการจัดซื้อ
พิพาท เขามีสิทธิรับชะกาดเท่าจำนวนที่เป็นหนี้มาเพื่อวัตถุประสงค์นี้ถึงแม้ว่าเขาจะร่ำรวยพอใช้หนี้
จากทรัพย์สินส่วนตัวของเขาก็ตาม

3247 ในวิถีทางอัลลอฮ์ คือนักบออาสาสมัคร ในสงครามปกป้องศาสนา
โดยไม่มีค่าตอบแทนและเงินเดือน ดังนั้นเขามีสิทธิได้รับชะกาดในจำนวนที่เพียงพอสำหรับเขา
และสำหรับคนที่เขาจำเป็นต้องจ่ายค่าเลี้ยงดู จนกว่าเขาจะกลับจากสมรภูมิ ไม่ว่าเขาจะไปออกรบ
นานเพียงใดก็ตาม และถ้าหากเขาเป็นคนรวยก็ให้จ่ายชะกาดแก่เขาเป็นค่าพาหนะขนส่ง บรรทุก
ข้าวของ และยุทโธปกรณ์ เป็นต้น

อับดุลรอฮิด เจมะ และคณะ (2547: 35- 36) กล่าวในหนังสือการ
คำนวณชะกาดธุรกิจออมทรัพย์อิสลามและการจัดการว่า นักวิชาการได้อธิบายความหมายของคำว่า
“สะบิลิลลาฮ์” หมายถึง หนทางของอัลลอฮ์นั้นมีสองลักษณะ คือ

1. ลักษณะเฉพาะ หมายถึงการต่อสู้กับศัตรูในหนทางของอัลลอฮ์อัน
หมายถึงการญihadต่อสู้เพื่ออัลลอฮ์ ซึ่งอุลามาอ์ทั้ง 4 มัซฮับได้มีทัศนะตรงกันว่าผู้ต่อสู้ในหนทาง
ของอัลลอฮ์มีสิทธิรับชะกาด ซึ่งพวกเขาเห็นพ้องในประเด็นต่อไปนี้

1.1 การต่อสู้ (ญihad) นั้นจัดอยู่ในความหมายในหนทางของอัลลอฮ์

1.2 การให้ชะกาดส่วนนี้จะต้องมอบให้แก่ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ต่อสู้

โดยตรง

**1.3 ไม่สามารถเอาชะกาดส่วนนี้ไปใช้ในสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เช่น
สร้างสะพาน มัสยิด โรงพยาบาล เป็นต้น**

อย่างไรก็ตามนักวิชาการมาลีเกี ซาฟีอี และฮัมบาลีเห็นพ้องกันว่าสามารถ
จ่ายชะกาดเพื่อประโยชน์ในการญihadโดยทั่วไปทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้ต่อสู้เพื่ออัลลอฮ์ อาวุธ
ยุทโธปกรณ์ ยุทธปัจจัยอื่น ๆ ยานพาหนะ เป็นต้น

2 ลักษณะกว้างและครอบคลุม หมายถึงกิจการที่ดีและเป็นผลประโยชน์
ของสาธารณะในด้านต่าง ๆ เช่น ก่อสร้างมัสยิด สร้างป้อมปราการ ใช้จ่ายในการฝังศพ เป็นต้น

3248 คนเดินทาง หมายถึงคนเดินทางที่การเดินทางของเขามีวัตถุประสงค์
ประสงค์ไม่ผิดหลักศาสนา แม้จะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวก็ตาม ดังนั้นให้จ่ายชะกาดสำหรับการ
เดินทางของเขาในระหว่างการเดินทางทั้งที่เขายาไปและเที่ยวจากกลับ ถ้าเขาตั้งใจจะกลับ โดยให้

เป็นค่าใช้จ่าย ค่าพาหนะ และค่าระวางบรรทุกถ้าหากเขาไม่สามารถนำพาเข้าของไปเองได้ แต่ถ้าหากเขามีเจตนาทำความชั่วอยู่ที่ปลายทางหรือในระหว่างทางเขาจะไม่มีสิทธิ์รับชะกาดนอกจากจะสำนึกผิด (เตาปะห้)เสียก่อนและค่อนข้างแน่ใจว่าเขาสำนึกผิดจริง ๆ

ทั้งแปดประเภทที่กล่าวมาแล้วเท่านั้นที่มีสิทธิ์รับชะกาด จะจ่ายชะกาดให้แก่พวกอื่นไม่ได้

3.25 รูปแบบการจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิ

อับลอรอซิด เจมะและคณะ (2546: 44-46) กล่าวในหนังสือการคำนวณชะกาดธุรกิจออมทรัพย์อิสลามและการจัดการว่าการแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดนั้นมีรูปแบบที่หลากหลายซึ่งมีหน้าที่ต้องจ่ายชะกาดสามารถนำรูปแบบต่างๆไปปฏิบัติตามความสามารถของตนในฐานะเป็นเจ้าของของทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด แต่ถ้ามองระบบชะกาดเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่งของสังคมที่มีบทบาทในการให้สวัสดิการแก่สังคมแล้ว การจัดการชะกาด จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรประการหนึ่ง โดยองค์กรต้องแต่งตั้งผู้รับผิดชอบให้จัดการชะกาดโดยทำหน้าที่ต่างๆ เกี่ยวกับชะกาดซึ่งหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือ การแจกจ่ายชะกาดโดยใช้รูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

3.251 จ่ายให้ผู้มีสิทธิทุกประเภท หรือจ่ายให้เพียงบางประเภทก็ได้ กรณีที่มีผู้มีสิทธิทุกกลุ่มอหฺมัดชาฟีอีให้เฉลี่ยจ่ายแก่ทุกกลุ่ม

3.252 จ่ายให้ผู้มีสิทธิรับชะกาดโดยตรงหรือจ่ายผ่านสถาบันใดสถาบันหนึ่งก็ได้ในการจ่ายให้ผู้มีสิทธิโดยตรงนั้นสามารถจ่ายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จ่ายเป็นอาหาร จ่ายเป็นค่าเล่าเรียน หรือจ่ายเงินสดก็ได้ส่วนจ่ายโดยผ่านสถาบันนั้นสามารถจ่ายชะกาดในรูปของการทำโครงการอบรมเสริมทักษะการประกอบอาชีพ สร้างที่อยู่อาศัย สร้างห้องสมุดสำหรับนักศึกษายากจนก็ได้

3.253 กรณีชะกาดมีจำนวนจำกัด ผู้มีหน้าที่จะต้องจัดลำดับความสำคัญในการแจกจ่ายเพื่อมิให้เกิดผลเสียและให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดเช่น กรณีจ่ายให้คนยากจนที่กำลังศึกษาในสาขาที่เป็นความต้องการของสังคมมากที่สุดดีกว่าจ่ายให้คนจนทั่วไป ซึ่งการให้ความสำคัญนั้นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับแก่ประชาชาติมุสลิมทั้งระยะสั้นและระยะยาวด้วย

3.254 กรณีมีเงินชะกาดเพียงพอจะต้องจ่ายให้ผู้มีสิทธิในจำนวนที่ส่งผลให้เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยทัศนะที่เห็นจำนวนที่เหมาะสมที่สุดคือ จำนวนที่พอเพียงสำหรับ

ใช้จ่ายเป็นเวลา 1 ปี อย่างไรก็ตามถ้าสามารถจัดการแจกจ่ายตามความเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงของผู้มีสิทธิถือว่าควรปฏิบัติอย่างยิ่ง เช่น

ก. จ่ายชะงาดแก่คนจนที่พิการหรือเป็นโรคที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ควรจ่ายให้เขาในจำนวนที่เขาสามารถมีปัจจัยยังชีพตลอดไป

ข. จ่ายชะงาดแก่คนจนที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ควรจ่ายให้เขาในจำนวนที่เขาสามารถนำไปจ่ายตลอดปี

ค. จ่ายชะงาดแก่คนจนที่สามารถประกอบอาชีพได้ ควรจ่ายให้ปริมาณที่เพียงพอสำหรับให้เขานำไปเป็นทุนในการทำงานได้

3255 จะต้องจ่ายชะงาดแก่ผู้มีสิทธิในบริเวณที่ทรัพย์สินชะงาดนั้นได้รับการรวบรวมก่อนเป็นอันดับแรกอย่างไรก็ตามกรณีมีเงินชะงาดเหลือจ่ายก็สามารถจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิในหมู่บ้านถัดไป

3256 การจ่ายชะงาดจะจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ควรเก็บไว้โดยปล่อยให้เวลาผ่านไปแล้วจึงจะพิจารณาดังนั้น การที่จะนำเงินชะงาดไปลงทุนสามารถทำได้โดยมีเงื่อนไขดังนี้

ก. ต้องเป็นชะงาดที่เหลือจ่าย

ข. เป็นการลงทุนในกิจการที่ไม่มีความเสี่ยง

ค. ไม่มีกลุ่มใดมีสิทธิรับชะงาดอีกแล้ว

ง. ลงทุนเพื่อนำกำไรให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีสิทธิ

3257 กรณีเฉลี่ยจ่ายแก่ผู้มีสิทธิรับชะงาดทุกกลุ่มนั้นไม่จำเป็นที่ผู้จ่ายต้องจ่ายเฉลี่ย เท่า ๆ กัน แต่ต้องพิจารณาถึงความจำเป็นของผู้รับเป็นหลัก ทั้งนี้ต้องอาศัยการวินิจฉัยอันชาญฉลาดของผู้จัดการแจกจ่ายชะงาดด้วย

3258 ในการแจกจ่ายชะงาดแก่ผู้มีสิทธินั้นควรใช้วิธีการที่สามารถแก้ปัญหาความยากจนปกป้องคนอ่อนแอไว้ความสามารถหรือถูกกดขี่ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นวิธีการที่สามารถพัฒนาผู้มีสิทธิให้พึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงให้สังคม ดังนั้นการแจกจ่ายชะงาดตามรูปแบบนี้สามารถทำได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่นจ่ายชะงาดโดยตรงด้วยการ

ก. จ่ายเป็นเงินทุน

ข. จ่ายเป็นเครื่องมือทำงาน

ค. จ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาล

ง. จ่ายแก้ปัญหาฉุกเฉินกรณีเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ นำท่วมลมพายุและไฟไหม้

จ. จ่ายเป็นอาหารหรือเครื่องยังชีพและที่พักอาศัย

ส่วนการจ่ายชะกาดโดยอ้อมนั้นสามารถทำได้ในรูปต่าง ๆ เช่น

ฉ. จ่ายโดยจัดโครงการอบรมเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ

ช. จ่ายโดยการจัดโครงการซื้อที่ดินเพื่อเพาะปลูกหรือการเกษตรให้ผู้มี

สิทธิ

ซ. จ่ายโดยการสร้างร้านขายอาหารและเครื่องคั่ว ในลักษณะแผงลอย พร้อมทั้งเครื่องมือต่าง ๆ

ญ. จ่ายเป็นโครงการอบรมการช่างฝีมือประกอบอาชีพแก่ผู้มีสิทธิ

จากรูปแบบการแจกจ่ายที่กล่าวมาข้างต้นนั้น บรรดานักวิชาการอิสลามมีความเห็นพ้องกันว่ากลุ่มผู้มีสิทธิที่ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือ คนยากจน คนขัดสน และเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาด ดังนั้นการเลือกรูปแบบใดก็ตามขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่จะได้แก่พวกเขาบวกกับนโยบายอันชาญฉลาดของฝ่ายจัดการชะกาดซึ่งน่าจะเป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการจัดการชะกาดมากกว่าที่เป็นส่วนบุคคลดังที่เป็นอยู่ในสังคมมุสลิมของเราปัจจุบัน และในการย้ายชะกาดไปจัดสรรให้กับผู้มีสิทธิในประเทศอื่นนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่ในพื้นที่ ๆ ชะกาดถูกจัดเก็บนั้น ไม่มีผู้มีสิทธิเหลืออยู่อีกต่อไป

326 กระบวนการจัดสรรชะกาด มีดังนี้

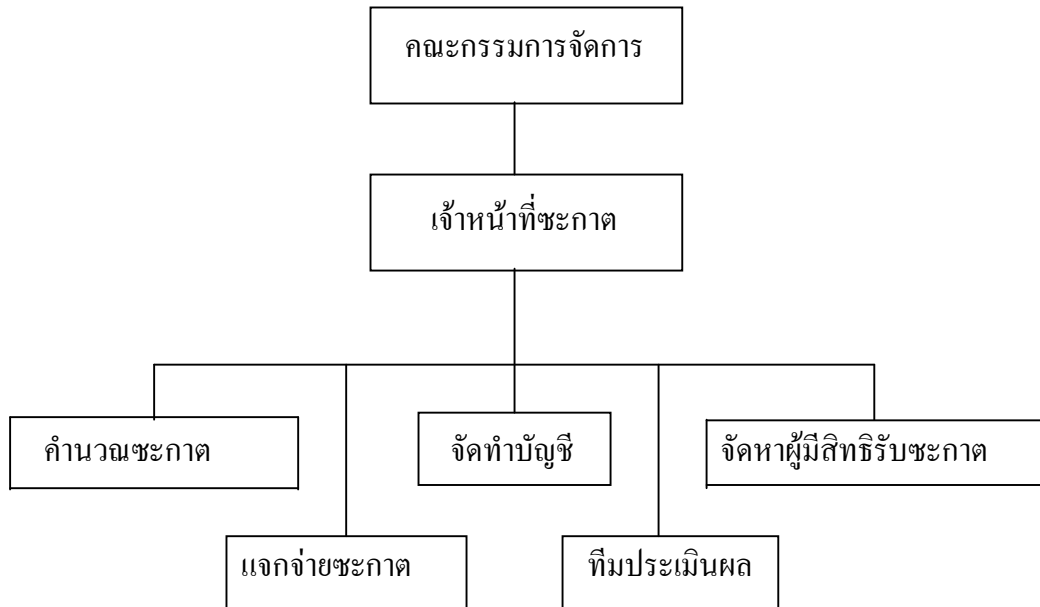
3261 เจ้าหน้าที่ชะกาดจัดหาผู้มีสิทธิรับชะกาด

3262 จัดทำบัญชีจัดสรรชะกาด

3263 เสนอคณะกรรมการการบริหาร อนุมัติ

3264 แจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิที่ได้รับจัดสรร

ภาพประกอบ 2 แผนผังการจัดการชะกาด

ที่มา : อับดุลรอชิดและคณะ, 2546:49

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชะกาด

จากการค้นคว้าและตรวจสอบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยแล้วไม่มีผู้ใดได้ศึกษาโดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใกล้เคียงในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

อับดุลรอชิด เจมะ และคณะ (2547:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องระบบสวัสดิการในชุมชนมุสลิม กรณีการจ่ายชะกาดในกลุ่มออมทรัพย์อิสลาม มีการเปิดเวทีระดมความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ และรวบรวมข้อมูลทั้งประเภทองค์กร และบุคคล โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์อิสลามภาคใต้ 25 กลุ่ม และเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการกลุ่มฯ อีก 100 คน พบว่า จากการศึกษาพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับระบบสวัสดิการในชุมชนมุสลิม กรณีการจ่ายชะกาดในกลุ่มออมทรัพย์อิสลาม พอที่จะสรุปสาระสำคัญเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าจะไม่มีการจัดสรรชะกาดและจะยึดแนวปฏิบัติไม่จ่ายชะกาด กรณีมีผลประกอบการขาดทุน แม้จะมีเงินทุนหมุนเวียนครบนิศอบก็ตาม มากที่สุด

ส่วนกลุ่มที่จ่ายชะกาด ปฏิบัติตามหลักการนี้มาแล้ว **1 - 5** ปี จัดสรรชะกาดโดยรวมเป็นเงิน **321,765** บาท ซึ่งการจ่ายชะกาดนั้นมีจุดประสงค์เพื่อปฏิบัติตามหลักการศาสนาและกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ยึดความเห็นไม่จ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดที่อยู่ในหมู่บ้านอื่นมากที่สุด

2 การคำนวณชะกาดนั้นกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณ โดยคำนวณจากสูตร : $\text{ทุนทั้งหมด} + \text{กำไร} \times 2.5\%$ และยึดรอบปีปฏิทินสุริยคติมากที่สุด

3 กลุ่มตัวอย่างได้ใช้รูปแบบการจ่ายชะกาดโดยเฉลี่ยจ่ายแก่ผู้มีสิทธิ พิจารณาจากสมาชิกที่ได้มาจากการเสนอชื่อของสมาชิกด้วยกัน แล้วใช้กระบวนการคัดเลือกโดยแต่งตั้งผู้รับผิดชอบหาข้อมูลผู้มีสิทธิดังกล่าว แล้วให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ประชุมพิจารณาชี้ขาด โดยไม่มีการแต่งตั้งอามิลชะกาด แล้วส่งมอบชะกาดแก่ผู้มีสิทธิดังกล่าว โดยให้เป็นเงินก้อนครั้งเดียว

4 รูปแบบการบริหารเงินชะกาดที่กลุ่มตัวอย่างใช้ คือ ให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เป็นผู้บริหารชะกาดเอง และถือว่าเป็นรูปแบบที่ดีที่สุด ในขณะที่เดียวกันการบริหารชะกาด มีการจัดทำบัญชีชะกาดด้วย และเห็นว่าควรรให้มีการติดตามผลการพัฒนาตนเองของผู้มีสิทธิรับชะกาดมากที่สุด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างเห็นควรรวบรวมชะกาดประเภทอื่นๆ จากสมาชิกมาจัดสรรให้ผู้มีสิทธิในหมู่บ้าน โดยเห็นควรขยายการจัดเก็บชะกาดให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน แล้วให้คณะกรรมการเฉพาะจัดสรรเรื่องชะกาดในหมู่บ้าน ดำเนินการ

5. ในการจัดการชะกาดให้ยั่งยืนนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการจ่ายชะกาดที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรจ่ายให้ผู้มีสิทธิในจำนวนที่เขาสามารถตั้งตัวได้ ซึ่งสามารถจ่ายชะกาดในรูปแบบของเครื่องมือทำมาหากินมากที่สุด ในขณะเดียวกันเห็นควรนำเงินชะกาดไปลงทุนเพิ่มกำไร แต่ควรแบ่งเงินชะกาดออกเป็น **2** ส่วนก่อน แล้วแจกจ่ายให้ผู้มีสิทธิ **1** ส่วน แล้วนำไปลงทุนอีก **1** ส่วน เมื่อการลงทุนได้กำไรก็ให้นำมาแบ่งระหว่างกองทุนชะกาดกับเจ้าของเงินที่นำเงินไปลงทุน แต่กรณีขาดทุน เห็นควรให้ผู้ลงทุนรับผิดชอบเอง โดยต้องยอมรับชะกาดในจำนวนที่น้อยลง ทั้งนี้ เพราะการลงทุนนั้นมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มกำไรให้ผู้มีสิทธิรับชะกาด ดังนั้น จึงเห็นควรให้คณะกรรมการเฉพาะเรื่อง ชะกาดดำเนินการลงทุนเอง และมีการติดตามประเมินผลการจ่ายชะกาดด้วย

6 ในด้านความสอดคล้องและไม่สอดคล้อง ระหว่างหลักการชะกาดกับการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่างนั้น แม้ว่าส่วนใหญ่ปฏิบัติและเข้าใจสอดคล้องด้านหลักการและแนวคิด การคำนวณ รูปแบบการแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิ รูปแบบการจัดการและแนวทางการจัดการให้

ยั่งยืนมากที่สุดก็ตาม แต่ก็ยังมีส่วนหนึ่งที่ยังไม่สามารถจัดสรรชะกาดได้ ดังนั้น จึงต้องพัฒนาให้ทุกกลุ่มปฏิบัติให้สอดคล้องในทุกเรื่อง จึงจะถือว่าถูกต้องตามหลักการอิสลามอย่างแท้จริง

อับดุลเลาะห์ อับรู (2543: 1-18) ในวารสาร วิทยาลัยอิสลามศึกษา เรื่อง ชะกาด : ปัญหาของความเข้าใจและแนวทางการจัดการ และกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษประกอบด้วย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจำนวนหนึ่งในสามจังหวัด คือ ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นหลัก พอที่จะสรุปสาระสำคัญเป็นประเด็น ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับชะกาด

ควรมีองค์กรที่ชัดเจนเพื่อเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารในเรื่องเกี่ยวกับชะกาด ในเรื่องเกี่ยวกับการให้ความหมายทรัพย์สินใหม่ ๆ หลังจากศาสดาเสียชีวิต การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการผลิต เป็นต้น ทั้งในระดับระหว่างประเทศและในประเทศ และการกระจายข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอิสลามในประเทศไทยแก่ชุมชนมุสลิม ได้แก่ องค์กรชะกาดจากต่างประเทศ สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สถานศึกษา ประชาชนมุสลิม

2 ปัญหาในเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับชะกาด

การขาดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในรัฐอิสลามช่วงหลัง และในสังคมมุสลิมจึงทำให้ระเบียบและกฎเกณฑ์ในการคำนวณไม่ปรากฏชัดเจนและทันสมัย ซึ่งมีแนวทางแก้ไขดังนี้

21 องค์กรที่จัดตั้งในเรื่องชะกาดควรรับผิดชอบในเรื่องนี้อย่างจริงจัง มีแนวทางในการพัฒนาระบบให้ดียิ่งขึ้น เช่น เรื่องของการเก็บชะกาด การกระจายชะกาด และพร้อมที่จะให้ข้อมูลแก่ผู้ที่ต้องการศึกษา วิเคราะห์ เพื่อความก้าวหน้าสืบไป

22 การกระจายรายได้จากชะกาด ควรเน้นในพื้นที่ที่เก็บชะกาดจนถึงที่สุด หากมีส่วนเกินที่ไม่จำเป็นแล้วจริง ๆ ถึงจะส่งไปยังส่วนกลาง แต่ข้อเท็จจริงในปัจจุบันรายได้จากชะกาดอันน้อยนิดไม่อาจครอบคลุมความต้องการของผู้มีสิทธิได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนยากจนขัดสน

23 ควรระบุให้แน่ชัดและมองอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด และไม่ต้องจ่ายชะกาด โดยมีหลักเปรียบเทียบที่ชัดเจนและมีเหตุผล

3 การให้คำจำกัดความที่ชัดเจน

เพื่อประโยชน์ในการจัดการชะกาด ควรให้คำจำกัดความในเชิงปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในเรื่องเหล่านี้ คือ ชะกาด ผู้จ่ายชะกาด ผู้บริหารชะกาด พักดชะกาด อัตราชะกาด

ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด และทรัพย์สินที่ไม่ต้องจ่ายชะกาด (ว่ามีอะไรบ้างในสังคมของเรา) ปีที่จ่ายชะกาด

4 รายการบันทึกเกี่ยวกับชะกาด

ตารางบันทึกรายการที่ต้องจ่ายชะกาดจะต้องแบ่งแยกชัดเจน เช่น

41 รายการทรัพย์สินที่ต้องเก็บเมื่อครบปี

42 รายการทรัพย์สินที่ต้องเก็บแต่ไม่ครบปี ควรแยกประเภท เช่น ในภาคเกษตรกรรม แร่ธาตุ ทรัพย์สินที่ค้นพบโดยไม่มีเจ้าของ เป็นต้น

43 ในแต่ละรายการควรมีตารางแบ่งแยกให้ชัดเจนเกี่ยวกับจำนวนหักลบก่อนจ่ายชะกาด จำนวนที่ต้องจ่ายชะกาด อัตราการจ่ายชะกาด และส่วนที่จ่ายชะกาด (ทรัพย์สินบุคคลทางด้านการบัญชีมีประโยชน์มากสำหรับงานด้านนี้)

5. ควรมีใบสอบถามว่า “มี หรือ ไม่มี” ในทรัพย์สินต่าง ๆ ก่อนที่จะบรรจุไปในตารางจัดการชะกาด เช่น

51 คุณเป็นเจ้าของธุรกิจที่มีมูลค่าสุทธิเกินพิกัดหรือไม่

52 คุณมีเครื่องประดับด้วยทองคำหรือเงินที่เกินพิกัดหรือไม่

53 คุณมีพืชผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวโพด เกินพิกัดหรือไม่

54 คุณมีส่วนผลไม้อื่น เช่น ทูเรียน เงาะ ลางสาด ลองกอง ที่เกินพิกัดหรือไม่

55 คุณมีปศุสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ แกะ ที่เกินพิกัดหรือไม่ (พิกัดควรกำหนดเป็นค่าของเงินเพื่อความสะดวกของผู้ตอบใบสอบถามและคำถามควรครอบคลุม)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การจัดการชะกาดที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ยั่งยืนนั้นแนวทางการจัดการชะกาดจะต้องสอดคล้องระหว่างหลักการชะกาดกับการปฏิบัติ ในทางปฏิบัตินั้นจะต้องมีองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะคือ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่กำกับดูแลการจัดการชะกาดโดยตรง คือ การจัดเก็บและการจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิตามบทบัญญัติของศาสนากำหนดไว้อย่างจริงจัง มีระบบการบริหารจัดการที่ดี ทันสมัยและทันเหตุการณ์รู้จักใช้ช่องทางแห่งอำนาจหน้าที่ และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

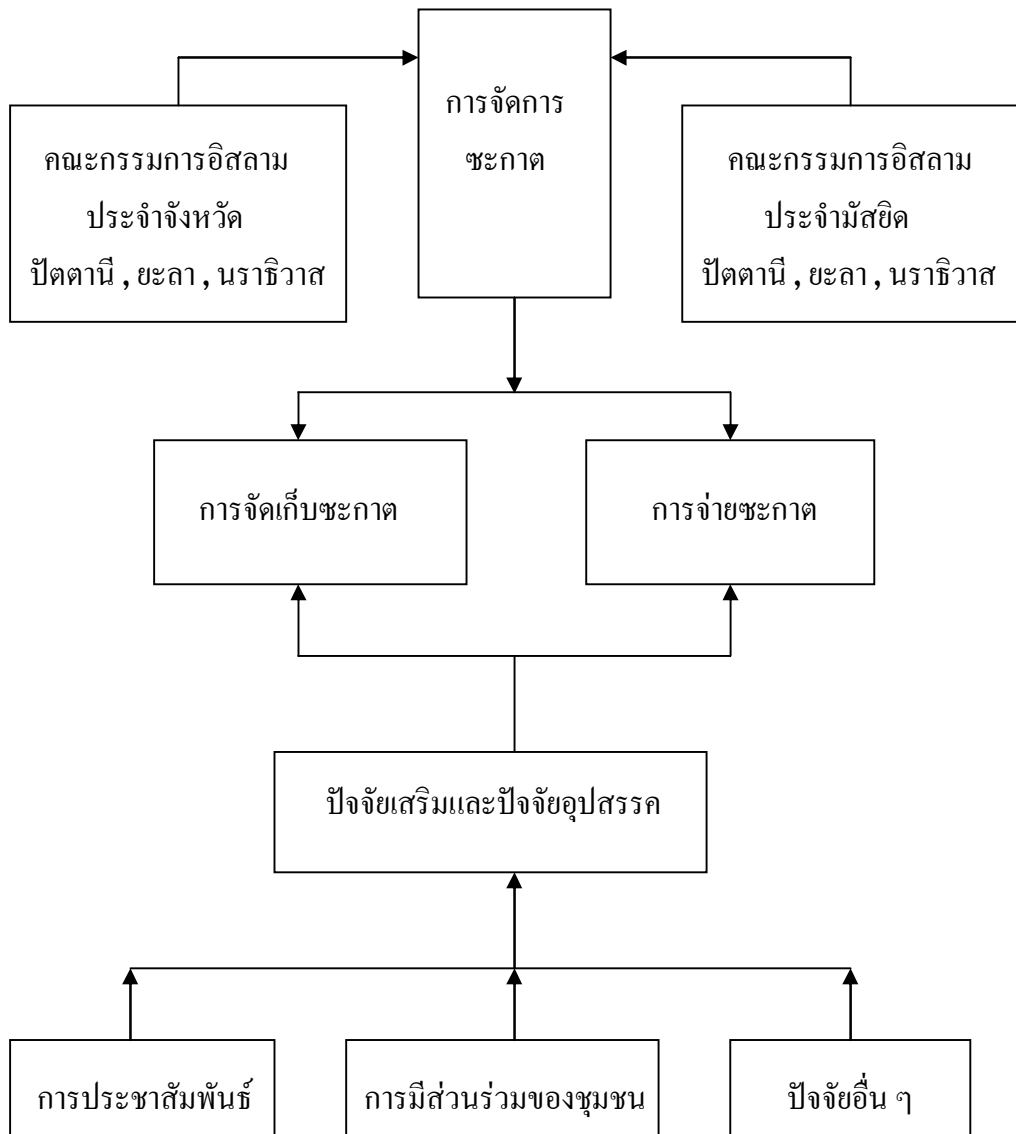
กรอบแนวคิดของการวิจัย

การจัดการชะงาดเป็นกระบวนการจัดเก็บรวบรวมชะงาดจากมุสลิมที่มีทรัพย์สินเกินพิกัดตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามกำหนดไว้ที่มีองค์กรหลักของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บชะงาดและจ่ายชะงาดแก่ผู้มีสิทธิ

การจัดเก็บชะงาด และจ่ายชะงาดขององค์กรนั้นคาดว่าจะมีปัจจัยเสริม และปัจจัยอุปสรรค คาดว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนและปัจจัยอื่นๆ

ดังนั้นจากการค้นคว้าและศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยได้ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัยการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 วัตถุประสงค์

ในการศึกษาการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คือ
 - 1.1 การจัดเก็บชะงาด
 - 1.2 การจ่ายชะงาด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรคการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คือ
 - 2.1 การประชาสัมพันธ์
 - 2.2 การมีส่วนร่วม
 - 2.3 ปัจจัยอื่นๆ
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ ในการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ด้านความรู้
 - 1.1 ทำให้ทราบการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
 - 1.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคการจัดการชะงาดของคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
 - 1.3 ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ในการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย
2. ด้านการนำไปใช้
 - 2.1 จากการศึกษาที่ได้ทราบการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หน่วยงานจัดการชะงาดสามารถนำข้อมูลเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรและปรับปรุงบริหารงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 จากการศึกษาที่ได้ทราบปัจจัยเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคการจัดการชะงัก และข้อ เสนอแนะ ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศ.อ.บ.ต.) สามารถนำข้อมูลต่าง ๆ และรูปแบบ ของการจัดการชะงักเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มี ประสิทธิภาพและสงบสุขมากยิ่งขึ้น

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการจัดการชะงักของคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาจาก คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวน **90**คนและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด จำนวน **24,840**คน ที่อยู่ในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส รวมทั้งสิ้น **24,930**คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะ กรรมการอิสลามประจำจังหวัด ใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง คือ ประธาน ผู้ช่วยประธานฝ่าย กิจการชะงักและเหรียญกิจ จังหวัดละ **3**คน จำนวน **9**คน และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โดยการเลือกมัสยิด **15**แห่งในแต่ละจังหวัด ใช้วิธีจับฉลากตามข้อมูลและข้อเสนอแนะของ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดโดยการจับฉลาก และเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ใช้วิธีเลือกเฉพาะ เจาะจง คือ ประธาน ผู้ช่วยประธานฝ่ายกิจการชะงักและเหรียญกิจ จังหวัดละ **45**คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด **144**คน

3 ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา คือ การจัดการชะงักของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ การจัดเก็บชะงัก และ การจ่ายชะงัก

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การแปลอัลกุรอาน เป็นภาษาไทยโดย สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย
2. การอ้างอิงอัลกุรอาน บทอาযะฮฺ ใช้รูปแบบของบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา
3. การอ้างอิงหะดีษ ใช้รูปแบบของบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา
4. การเทียบพหุญชนะอาหรับ - ไทย ใช้รูปแบบของบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะของคำที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารหรือผู้จัดการใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีจัดดำเนินงานหรือหน่วยงานต่างๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

การวางแผน หมายถึง การกำหนดวิถีทางที่จะปฏิบัติไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานที่ดีกว่า

การชักนำ หมายถึง การกระตุ้น หรือ การสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่นที่อยู่ใต้สายการบังคับบัญชาทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดองค์การ หมายถึง กระบวนการกำหนดว่า องค์การจะต้องทำอะไรบ้าง ใครเป็นผู้ทำ จะแบ่งกลุ่มงานอย่างไร ใครเป็นผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจและใครเป็นผู้รายงานให้ใคร เป็นต้น

การควบคุม หมายถึง การกำกับดูแลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยการเปรียบเทียบผลงานที่ปฏิบัติกับมาตรฐานที่กำหนดไว้แก้ไขหรือปรับปรุงหากมีปัญหาเกิดขึ้นกำหนดผลตอบแทนและบทลงโทษอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

การสั่งการ หมายถึง วิธีการและแนวทางให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานด้วยความร่วมมือ ร่วมใจทำงาน เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การตามที่ตั้งไว้

การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การจัดการงานบุคคล การสรรหาบุคคล การคัดเลือก การบรรจุและแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การฝึกอบรม การกำหนดค่าตอบแทน การพ้นจากงาน เป็นต้น

ชะกาด หมายถึง ทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่อัลลอฮ์กำหนดจัดเก็บจากคนรวยเมื่อครอบครองทรัพย์สินในพิภดที่แน่นอน ได้แก่ ทองคำ เงิน ปศุสัตว์ รัชฎูพืช ผลไม้ สินแร่ต่าง ๆ ทรัพย์สินที่ถูกฝัง และทรัพย์สินที่ใช้ในการการค้า ฯลฯ ให้มอบแก่ผู้มีสิทธิ **8** ประเภท คือ ผู้ยากจน ผู้ขาดสน ผู้ทำหน้าที่จัดการชะกาด ผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเอง เป็นอิสระ ผู้ที่มีหนี้สิน ในหนทางของอัลลอฮ์และผู้เดินทาง

การจัดการชะกาด หมายถึง กระบวนการในการจัดเก็บรวบรวมชะกาด และการแจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิรวมทั้งการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับชะกาด

ผู้มีสิทธิรับชะกาด หมายถึง ผู้มีสิทธิรับชะกาดตามหลักการของศาสนาที่กำหนดไว้ มีทั้งหมด **8** ประเภท ได้แก่ ผู้ยากจน ผู้ขาดสน ผู้ทำหน้าที่จัดการชะกาด ผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองเป็นอิสระ ผู้ที่มีหนี้สิน ในหนทางของอัลลอฮ์และผู้เดินทาง

การจัดเก็บชะกาด หมายถึง กระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการรวบรวมทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาดตามบทบัญญัติ

การจ่ายชะกาด หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการรวบรวมทรัพย์สินที่เก็บได้จากคนรวยที่มีทรัพย์สินเกินพิภดเพื่อมอบชะกาดเหล่านั้นแก่ผู้มีสิทธิแปดประเภท

จันทร์คติ หมายถึง ปีปฏิทินของศาสนาอิสลามโดยมีการคิดเป็นปีอิเราะห์ศักราช

ผู้นำศาสนาอิสลาม หมายถึง อิหม่าม หรือ อามิล ซึ่งเป็นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนต่อทางราชการตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หมายถึง บุคคลที่อิหม่ามประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นๆ เป็นผู้คัดเลือก

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านที่ประจำมัสยิดนั้น ๆ ที่มีอายุ **15** ปีขึ้นไป

ระบบปอเนาะ หมายถึง รูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นด้านศาสนา ไม่มีระดับชั้นในการศึกษา ไม่มีระบบการวัดผล อำนวยการสอนและควบคุมโดยโต๊ะครูเพียงคนเดียว

ระดับมุตาวัสซิต หมายถึง ระดับการศึกษาศาสนาตั้งแต่ชั้นห้าถึงชั้นเจ็ด

ระดับชานาเวีย หมายถึง ระดับการศึกษาศาสนาตั้งแต่ชั้นแปดถึงชั้นสิบ

สูงกว่าระดับชานาเวีย หมายถึง ระดับการศึกษาศาสนาสูงกว่าชั้นสิบ

สัปบุรุษ หมายถึง บุคคลที่มีจิตใจดีงามและยึดมั่นในคำสอนของศาสนา หรือคนที่มี
ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง พื้นที่ที่ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัด
ยะลา และจังหวัดนราธิวาส